

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Možnosti dalšího životního uplatnění dětí z dětských domovů

The future life's possibilities of children from the orphanage

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Autor:

PaedDr. Mgr. Hana Žáčková

Kateřina Vojtová

Praha 2015

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé práce PaedDr. Mgr. Haně Žáčkové za obětavou pomoc, podnětné připomínky a odborné rady. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Ivetě Mrázkové za její náhled na danou problematiku, Bc. Jiřímu Kafkovi za poskytnutí materiálů k případovým studiím a vedení Dětského domova Nová Ves u Chotěboře za možnost komunikace s tamními dětmi. A v neposlední řadě děkuji své rodině za podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Možnosti dalšího životního uplatnění dětí z dětských domovů“ vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Kateřina Vojtová

Anotace

VOJTOVÁ, Kateřina. *Možnosti dalšího životního uplatnění dětí z dětských domovů*. Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2015. 52 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou dětských domovů se zaměřením na děti v adolescenci, které v brzké budoucnosti mají dětský domov opustit a zařadit se do běžného života. Teoretická část se zabývá dětskými domovy, s čímž souvisí teorie attachmentu a teorie psychické deprivace, ale také fungování dětských domovů, jejich právní zakotvení apod. Dále v teoretické části najdete kapitulu, která se věnuje Domům na půl cesty, kterých mohou využít děti, které v mladém dospělosti odcházejí z dětských domovů, vývojovým obdobím adolescence a socializací dospívajících v souvislosti s dětskými domovy. Praktická část obsahuje dotazníkovou část, která je zaměřena právě na děti z dětského domova ve vývojovém období adolescence, na jejich očekávání, předpoklady a názory, které se týkají jejich osamostatnění. Dále naleznete v praktické části tři případové studie, které jsou také zaměřeny na problematiku odchodu z dětského domova a následné zařazení do společnosti.

Klíčová slova: dětský domov, Dům na půl cesty, adolescence, socializace adolescentů.

Annotation

VOJTOVÁ, Kateřina. *The future life's possibilities of children from the orphanage*. Praha: Hussite Theological Faculty, Charles University, 2015, 52 pp. Bachelor Degree Thesis.

Bachelor thesis deals with dilemma of the orphanages with a focus on children in adolescence who are leaving in the near future orphanage and classifying into common life. The theoretical part deals with orphanages, with relation to the attachment theory and the theory of psychological deprivation, but also the operation of orphanages, their legal base, etc. Furthermore the theoretical part deals with the Halfway houses, which can be used for children who are leaving orphanages as a young adults, developmental period of adolescence and the socialization of adolescents in relation to orphanages. The practical part includes a questionnaire part, which is focused just on children from the orphanage during the development period of adolescence, their expectations, assumptions and beliefs concerning their independence. Furthermore there are three case studies in the practical part, which are also concentrate on the issue of leaving the orphanage and subsequent integration in society.

Keywords: orphanage, Halfway house, adolescence, socialization of adolescents.

Obsah

Obsah.....	6
Seznam zkratk.....	8
Úvod.....	9
1. Dětský domov.....	11
1.1. Historie.....	11
1.2. Právní zakotvení.....	12
1.2.1. Mezinárodní smlouvy.....	13
1.2.2. Ústavní předpisy České republiky.....	13
1.2.3. Zákony České republiky, které se dotýkají ústavní výchovy.....	13
1.3. Psychické potřeby a psychická deprivace v souvislosti s dětskými domovy....	15
1.4. Teorie attachmentu.....	18
1.5. Dětský domov internátního typu vs. dětský domov rodinného typu.....	19
1.6. Jakým způsobem funuje dětský domov.....	20
1.7. Dětský domov Nová Ves u Chotěboře.....	22
2. Dům na půl cesty.....	24
2.1. Právní zakotvení.....	24
2.2. Poslání Domů na půl cesty.....	24
2.3. Cíle Domů na půl cesty.....	25
2.3.1. Osamostatnění se a vstup do běžného života.....	25
2.3.2. Získání nových schopností a dovedností.....	25
2.4. Zásady Domů na půl cesty.....	26
2.5. Komu Domy na půl cesty poskytují své služby.....	27
2.6. Základní služby poskytované Domy na půl cesty.....	27
3. Psychický vývoj dítěte v období adolescence a jeho socializace.....	29
3.1. Zránění mozku – emoce vs. Rozum.....	30
3.2. Kognitivní vývoj.....	30
3.3. Emoční vývoj.....	32
3.4. Tělesné změny v souvislosti s vnímáním sama sebe.....	34
3.5. Socializace.....	34
3.5.1. Rodiče.....	36

3.5.2. Sourozenci.....	38
3.5.3. Škola a učitelé.....	39
3.5.4. Vrstevníci.....	40
3.5.5. Morální normy a hodnoty.....	43
3.6. Identita.....	43
3.6.1. Druhy identity.....	45
3.6.2. Krize identity.....	45
4. Praktická část.....	47
4.1. Děti z Dětského domova Nová Ves u Chotěboře a jejich budoucí život – výsledky dotazníkového šetření.....	47
4.1.1. Shrnutí.....	50
4.2. Případové studie.....	50
4.2.1. Kazuistika – Jolana, 20 let.....	51
4.2.2. Kazuistika – Tereza, 18 let.....	52
4.2.3. Kazuistika – Gabriela, 21 let.....	54
4.2.4. Zhodnocení a porovnání případových studií.....	57
Závěr.....	59
Seznam použité literatury.....	61
Summary.....	65
Přílohy.....	66

Seznam zkratek

ČR – Česká republika

ČSFR – Česká a Slovenská Federativní Republika

DD – dětský domov

DPC – Dům na půl cesty

etc. - et cetera

FOD – Fond ohrožených dětí

OSN – Organizace spojených národů

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Sb. - Sběrka zákonů

Sb.m.s. - Sběrka mezinárodních smluv

vs. - versus

VZP – Všeobecná zdravotní pojišťovna

ZDVOP – Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Úvod

Každé dítě má právo na odpovídající výchovu a vzdělávání tak, aby se mohlo zařadit perspektivně bez obtíží do společnosti.

V zákoně č. 333/2012 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, v úvodním ustanovení nalezneme větu: „*Ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy... musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, vytvářeny podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející citovou stránku jeho osobnosti a umožňující aktivní účast dítěte ve společnosti. S dítětem musí být zacházeno v zájmu plného a harmonického rozvoje jeho osobnosti s ohledem na potřeby osoby jeho věku.*“ (Zákon č. 333/2012 Sb., §1)

Tato věta je jakýmsi základním kamenem, který do popředí zájmu dítěte staví nejen fyzické bezpečí, výchovu a vzdělání, ale bere zřetel na jeho city, sebedůvěru, na jeho osobnost, psychický vývoj a sociální život.

Do jaké míry je doopravdy postaráno o dítě v rámci jeho potřeb se ukáže až ve chvíli, kdy dětský domov opouští a nastane čas, kdy musí být schopno postarat se samo o sebe. Teprve potom se uvidí, zda dětský domov dítě dostatečně připravil na život dospělého člověka, který zahrnuje nejen pracovní schopnost, finanční nezávislost a samostatnost, ale také harmonický intimní vztah s druhým člověkem a založení nové rodiny.

Je samozřejmé, že dětský domov nikdy nedokáže plnohodnotně nahradit dobře fungující rodinu, kde se dítě naučí vše potřebné do života, kde vidí správný model rodiny a prožívá citové bezpečí a jistotu, ale vždycky tu bude snaha hledat co nejlepší řešení, která kladou na první místo dítě a jeho potřeby.

O děti, které nemají vlastní rodinu nebo se jejich rodina o ně nedokáže, nechce nebo neumí postarat a je tedy buď dysfunkční nebo afunkční, musí být postaráno jinak. V tu chvíli nastupuje náhradní výchovná péče nebo náhradní rodinná péče. Náhradní výchovná péče je většinou ústavní (Matějček a kol., 1999). Pod ústavní péčí spadají dle zákona č. 109/2002 Sb. dětské domovy a dětské domovy se školou. Dětské domovy se dříve dělily na dva typy a to internátní a rodinný, v současnosti jsou v České republice pouze dětské domovy rodinného typu. Náhradní rodinná péče se dělí na adopci (osvojení),

pěstounskou péči, poručnictví, opatrovnictví a dále do ní spadají dětské SOS vesničky a zařízení Fondu ohrožených dětí, tzv. Klokánky. Adopce a pěstounství jsou formami, které nejvíce připomínají model rodiny, tedy by měly být vhodným řešením u většiny případů, ale neplatí tak vždy. (Matějček a kol., 1999, s. 31, 32)

Cílem mé práce je zmapovat problematiku odchodu dítěte z dětského domova a s tím spojenou přípravu na samostatný život a také problematiku domů na půl cesty, do kterých děti mají možnost jít po ukončení pobytu v dětského domově.

Ve své bakalářské práci se zaměřuji v první kapitole na jeden z druhů ústavní péče a to na dětské domovy, jejich historii a právní zakotvení a jejich úlohu v životě a psychice dítěte. V druhé kapitole se zabývám tzv. domy na půl cesty, kterých mladí dospělí odcházející ze zařízení ústavní výchovy mohou využít k tomu, aby jim pomohly naučit se řešit krizové situace, bytovou otázku, běžné životní situace, ale i své emoce a sociální vztahy. Ve třetí kapitole se věnuji psychickému vývoji dítěte v období adolescence a jeho socializaci, která souvisí s osamostatňováním se dítěte a schopností být za sebe zodpovědný a postarat se o sebe. Čtvrtá kapitola je praktická část, kde se zabývám případovými studii dětí, které opouští nebo opustily ústavní zařízení. A také shrnutím dotazníku, který jsem pokládala starším dětem z Dětského domova Nová Ves u Chotěboře.

1. Dětský domov

Jak již bylo řečeno v úvodu, v České republice je uplatňována ústavní péče výhradně v dětských domovech tzv. rodinného typu.

Dětské domovy rodinného typu stojí na rozhraní náhradní rodinné péče a ústavní péče. V minulosti byly typické dětské domovy internátního typu, později převládl názor, že by byly lepší domovy rodinného typu, protože jsou bližší klasické rodině, kterou dítě potřebuje. Těmito dvěma typům dětského domova se budu ještě níže věnovat. Od roku 2002 jsou tedy podle zákona č. 109/2002 Sb. v České republice už jen domovy rodinného typu.

V zahraničí více převažuje pěstounská péče, která je u většiny případů považována za vhodnější variantu, protože dítě prožije bližší vztahy s dospělými, které jsou vhodnější. V České republice tato varianta není zatím zcela adekvátně realizovatelná, především proto, že je tu poměrně málo pěstounských rodin. Z toho důvodu tu stále převažují dětské domovy. V současné době je ale trend k posílení pěstounské péče, aby se počet pěstounských rodin alespoň trochu navýšil. Za vhodnou alternativu považuji i dětské SOS vesničky, které nejvíce připomínají rodinný život, a proto by jich také bylo třeba. SOS vesničky jsou řešením pro děti, které z různých důvodů nelze umístit do pěstounské péče nebo adopce (věk, zdravotní stav, apod.).

Vzhledem k tomu, že dětské domovy budou zřejmě po určitou dobu ještě nejčastější formou náhradní rodinné péče, je potřeba se touto problematikou více zabývat pro dobro těchto dětí.

Pracovníci dětských domovů často postrádají aktuální literaturu řešící tuto problematiku. Většina literatury je sice dobrá, ale v něčem již zastaralá, a novější literatura se zabývá spíše pěstounskou péčí.

1.1. Historie

Problematika ústavní péče má dlouhou historii. Podle Langmeiera a Matějčka vznikl první útulek pro děti v Cařihradě roku 335 a první nalezinec byl zřízen biskupem Datteem v Miláně roku 787. (Langmeier, Matějček, 1974, s. 70)

V roce 1198 vzniklo první torino – schránka na malé dítě, kterou lze otočit dovnitř

do nalezince, tím dovnitř dopravit dítě. Toto první tornó bylo zřízeno papežem Inocencem III. v nalezinci při nemocnici sv. Ducha. Torna ale měla pouze chránit lidi, kteří dítě odkládají, měla uchovat jejich anonymitu. Počet odložených dětí rapidně stoupl. Koncem 19. stol. se počet toren snižoval. Podle Lautererové bylo poslední tornó uzavřeno v roce 1913, ale podle Peipera bylo zrušeno poslední tornó až v roce 1939 ve Varšavě a dokonce v roce 1952 na Kubě jedno takové tornó stále fungovalo. (Lautererová, Peiper, in Langmeier, Matějček, 1974)

Až později se rozlišují nalezince, sirotčince a dětské ústavy. V 17., 18. i 19. stol. byla vysoká úmrtnost nalezených dětí a počet dětí přijatých do nalezinců byl také vysoký. Například v Paříži v roce 1780 byla úmrtnost 60 % a v roce 1817 to bylo 67 %. V Bruselu v roce 1811 byla úmrtnost 79 % a v roce 1817 56 %. V Moskvě v letech 1822 – 1831 to bylo 66 %. V roce 1784 byl založen nalezinec ve Vídni, kde se úmrtnost dětí pohybovala od 70 až do 90 %. V Praze byl nalezinec založen 1789 pro nemanželské děti, ale přijímaly se tam i jiné děti. Ročně jich bylo asi 3000, úmrtnost se pohybovala od 50 do 70 %, byla provedena nápravná opatření a v roce 1864 byla úmrtnost pod 31 % a v roce 1881 10,5 %. Děti byly v ústavu kratší čas, byly předávány pěstounům nebo vraceny vlastním matkám, které dostaly malou finanční podporu.

Od konce 18. stol. se řeší vhodnost ústavní péče. Např. v roce 1770 byl v Hamburku vypsán veřejný konkurz, zda je vhodnější sirotky vychovávat v ústavech nebo v rodinách za plat. V roce 1799 Fellenberg založil podle Pestalozziho ústav nového typu, který Wehrli předělal na ústav rodinného typu, kde děti již byly rozděleny do menších skupin.

Úroveň sirotčinců v Čechách byla různá, ale nebyly již úplně nepodobné malým dětským „rodinným“ domovům. (Langmeier, Matějček, 1974)

1.2. Právní zakotvení

V této podkapitole se věnuji mezinárodním smlouvám, které se zabývají právy dětí, ústavním předpisům České republiky, které se týkají dětí a rodičů, a především zákony České republiky, které se dotýkají ústavní výchovy. Zejména zákonem č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy, a zákonem č. 333/ 2012 Sb., který novelizuje zákon č. 109/2002 Sb.

1.2.1. Mezinárodní smlouvy

Mezi mezinárodní smlouvy související s ústavní výchovou patří Úmluva o právech dítěte (zákon č. 104/1991 Sb.), Evropská úmluva o výkonu práv dětí (zákon č. 54/2001 Sb.m.s.), Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (Evropská úmluva, zákon č. 209/1992 Sb.). Tyto smlouvy „jsou závazné na základě článku 10 Ústavy ČR“. (Bittner, Havigerová, Janišová, Langhasová, 2007, s. 9)

Úmluva o právech dítěte – „Byla přijata v listopadu 1989 na půdě OSN, v platnost vstoupila v září 1990.“ (Bittner, Havigerová, Janišová, Langhasová, 2007, s. 9) 30. 9. 1990 ji podepsala ČSFR a hned ji ratifikovala. Z výše uvedených tří smluv tuto smlouvu ratifikovalo nejvíce států. Tato smluva vychází z tzv. „Tří P“: „provision“ - přežití a zabezpečení vývoje dětí, „protection“ - ochrana dětí a „participation“ - právní subjektivita dětí a jejich účast na životě společnosti. Tato smlouva klade důraz na zájmy dítěte, právo vyjádřit se ke své situaci a názor dítěte se musí brát v úvahu. Stát má dítě chránit.

Evropská úmluva o výkonu práv dětí – „Byla přijata 25. 1. 1996 ve Štrasburku, v platnost vstoupila 1. 7. 2000. V ČR vstoupila v platnost 1. 7. 2001.“ (Bittner, Havigerová, Janišová, Langhasová, 2007, s. 10) Tato úmluva se zabývá především právy dítěte, které musí obdržet dostatečné informace, může se před soudem vyjádřit a jeho názory se musí brát v úvahu.

Úmluva o ochraně lidských práv a svobod – Byla přijata 4. 11. 1950 v Římě. 21. 2. 1991 byla podepsána ČSFR, vstoupila v platnost 18. 3. 1992. Úmluva se týká nejen dětí, ale i rodičů, důležité jsou hlavně články 6 - právo na spravedlivý proces, 8 - právo na respektování soukromého a rodinného života a 14 - zákaz diskriminace. (Bittner, Havigerová, Janišová, Langhasová, 2007)

1.2.2. Ústavní předpisy České republiky

Listina základních práv a svobod (zákon č. 2/1993 Sb.) je součástí Ústavy ČR, děti a rodičů se týká článek 32. (Bittner, Havigerová, Janišová, Langhasová, 2007)

1.2.3. Zákony České republiky, které se dotýkají ústavní výchovy

Zákon o rodině (zákon č. 94/1963 Sb.) – „Zákon o rodině upravuje v této

souvislosti zejména vztahy mezi rodiči a dětmi, rodičovskou zodpovědnost (včetně jejího omezení, pozastavení a zbavení), vyživovací povinnost, výchovná opatření, pěstounskou péči, nařízení ústavní výchovy, určení rodičovství, osvojení, poručnictví a opatrovnictví.“ (Bittner, Havigerová, Janišová, Langhasová, 2007, s. 11)

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.) - Tento zákon se zabývá právy dítěte na řádnou výchovu a příznivý vývoj, snahu o obnovení špatně fungující rodiny a zabezpečení náhradního prostředí pro dítě, které nemůže zůstat ve své původní rodině.(Bittner, Havigerová, Janišová, Langhasová, 2007)

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních (zákon č. 109/2002) - Existence dětských domovů je právně zakotvena v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy a v zákoně č. 333/2012 Sb., který novelizuje zákon č. 109/2002 Sb.

Dítě se dostane do zařízení „*na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání*“. (Zákon č. 109/2002 Sb., §1) Srozumitelněji řečeno se dítě dostává do dětského domova ve chvíli, kdy mu je soudem nařízena ústavní výchova.

V těchto dvou zákonech nalezneme údaje, že dětské domovy zajišťují péči o nezletilé osoby ve věku od 3 do 18, popřípadě do 19 let nebo mohou zajišťovat péči i o zletilé osoby od 18 do 26 let, pokud se soustavně připravují na budoucí povolání. V dětském domově však může být umístěno i dítě pod 3 roky, pokud je jeho matce nařízena ústavní péče. Těmto dětem je poskytováno plné přímé zaopatření, což je materiální zajištění jako je strava, ubytování a oblečení, zajištění týkající se školní docházky a vzdělání jako jsou učební potřeby a pomůcky, nezbytně nutné náklady na vzdělání a náklady na dopravu do školy, náklady týkající se jejich zdravotního stavu a také kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu z dětského domova. Dál mohou být hrazeny i další věci jako jsou potřeby pro volný čas, náklady na zájmovou činnost a soutěžní akce nebo náklady na dopravu k původní rodině.

Do dětských domovů mohou být umístěny i děti, které mají nějaké postižení či vadu řeči nebo kombinaci více vad, kterým byla nařízena ústavní výchova, „*pokud stupeň jejich postižení neodpovídá jejich umístění do ústavu sociální péče nebo do specializovaného zdravotnického zařízení*“. (Zákon č. 109/2002 Sb., § 2)

Základní organizační jednotkou v dětském domově je rodinná skupina, kterou tvoří 6-8 dětí, jsou to děti různého věku a pohlaví, sourozenci se zpravidla dávají do jedné rodinné skupiny. Podle zákona z roku 2012 může být počet dětí ve skupince nižší, pokud zřizovatel zaplatí zvýšené výdaje. V dětském domově mohou být minimálně 2 skupiny a maximálně 6 skupin. (Zákon č. 109/2002 Sb.)

Tyto dva zákony dále upřesňují způsob, jakým mají dětské domovy fungovat, jaký je účel dětských domovů, práva a povinnosti dětí, které v dětském domově žijí, ale také práva a povinnosti ředitele a osob zodpovědných za výchovu.

1.3. Psychické potřeby a psychická deprivace v souvislosti s dětskými domovy

Každý člověk má své potřeby, které jsou důležité ke kvalitnímu životu. Vedle biologických potřeb jsou tu ještě potřeby psychické. O těchto potřebách se zmiňuje Matějček. Uvádí, že Langmeier popisuje čtyři psychické potřeby, které odvodil z nálezů u dětí z dětských domovů. Jsou to vlastně základní psychické potřeby člověka. Matějček k těmto čtyřem potřebám přidává ještě jednu, kterou převzal od Mrkvičky. (Mrkvička, in Matějček, 1994, s. 37, 38)

1. **Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů.** To znamená přiměřené podněty, aby se člověk nenudil, ale také aby nebyl přesyten.
2. **Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech.** Plnění této potřeby umožňuje učení. Musíme mít řád a smysl, aby se z podnětů staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie.
3. **Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobám prvotních vychovatelů.** Naplnění této potřeby přináší pocit životní jistoty a je důležitý pro správný vývoj osobnosti.
4. **Potřeba identity.** Je to potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty. Jde o správné vnímání sama sebe a osvojování si společenských rolí.
5. **Potřeba otevřené budoucnosti.** Je to potřeba, která souvisí i s minulostí, jde o propojení minulosti, přítomnosti a budoucnosti do jedné roviny. Propojení času do jedné roviny pomáhá k pochopení sama sebe. Je to ale také potřeba zaměřená na

budoucnost ve smyslu motivace a naděje člověka na lepší časy. (Matějček, 1994)

V případě nenaplnování psychických potřeb dochází k psychické deprivaci. „*Ústavní deprivace způsobuje vážné poruchy ve vývoji intelektovém i duševním.*“ (Langmeier, Matějček, 1964, s. 80) Psychická deprivace byla už mnohokrát pozorována a zkoumána. Ne každé dítě ale reaguje na jedno konkrétní prostředí stejně. Jak píše Matějček: „*Když jsem vyšetřoval děti v dětských domovech, viděl jsem, že některé procházely tímto zvláštním prostředím vážně postiženy psychickou deprivací, jiné však nikoliv.*“ (Matějček, 1994, s. 22) Podle toho, jak se dítě dokáže přizpůsobit nebo nedokáže, se určuje několik typů deprivované dětské osobnosti.

1. **Typ normoaktivní neboli relativně dobře přizpůsobené** – tyto děti jsou na tom nejlépe, najdou si v zařízení „své lidi“ a relativně dobře prospívají.
2. **Typ pasivní, hypoaktivní neboli útlumový** – tyto děti jsou emočně apatické, mají celkový nezájem, bývají spokojené se svými hračkami, protože jsou soustředěné na neosobní svět, nenavazují vztahy.
3. **Typ sociálně hyperaktivní** – tyto děti se snaží navázat co nejvíce sociálních kontaktů, snaží se na sebe upoutávat pozornost, nejsou ale citově vázané a neznají věrnost.
4. **Typ sociálně provokativní** – děti navazují kontakt agresivním způsobem, ostatní děti berou jako konkurenty v získávání náklonnosti dospělých. Když se jim ale věnuje velká pozornost a jsou s vychovatelem sami, bývají hodné.
5. **Typ patologicky hledající náhradní uspokojení za nenaplnění některých základních psychických potřeb** – příznačné pro tyto děti je přejídání, masturbace, týrání zvířat, sebepoškozování apod. (Matějček a kol., in Kubíčková, 2011)

Samozřejmě nezáleží pouze na typologii dítěte, ale i na tom, od kolika let a jak dlouho je vystaveno deprivacním vlivům.

Mezi projevy deprivovaného dítěte patří opoždění psychomotorického vývoje, opožděný vývoj řeči, chudá slovní zásoba, povrchnost citových vazeb, malá motivace k učení, špatný vztah ke škole a slabší prospěch, neurotické příznaky, projevy agrese, krize identity, problém navázat hluboký citový vztah a mnoho dalších příznaků.

Důsledky psychické deprivace v dětství přetrvávají po celý život. Člověk není

schopen vytvořit s někým fungující vztah a později rodinu, opakuje chyby svých rodičů, je nejistý ohledně výchovy svých dětí. (Koluchová, in Kubíčková, 2011)

Je tedy nějaká možnost jak odstranit důsledky psychické deprivace? *„Těžké a dlouho trvající deprivace působí v psychické struktuře dítěte zpravidla hluboké změny, které mohou být trvalé. Čím mladší je dítě a čím déle deprivace trvá, tím menší je naděje, že bude možno následky bez zbytku odstranit. Je také pravděpodobné, že jisté poruchy, hlavně v emocionální oblasti, přetrvávají i tam, kde se pacient sociálně a intelektově přizpůsobil celkem normálně.“* (Langmeier, Matějček, 1974, s. 315)

Snaha o odstranění deprivace probíhá na čtyřech úrovních.

1. **Reaktivace** – jde o zajištění přiměřených podnětů, zajištění podmínek pro rozvoj motoriky a funkci smyslových orgánů. Toto se týká především malých dětí. K reaktivaci se užívá adaptační terapie.
2. **Redidaxe** – je tzv. přeučení. Jde o vytvoření nových vhodných návyků pomocí discentní terapie (behavior therapy). Dítě dostává vybrané a odměřované podněty, které zpevňují žádoucí chování.
3. **Reedukace** – jde o nové formování povahové vlastnosti dítěte a změna jeho charakteru pomocí psychoterapie.
4. **Resocializace** – jde o zapojení dítěte do společnosti a pomoc při osvojení role pomocí socioterapie, rodinné terapie (family therapy) a skupinové terapie. (Langmeier, Matějček, 1974)

Matějček uvádí výsledky výzkumu, který probíhal od 1. 1. 1991 do 30. 6. 1994. Jde o výzkumný projekt, který dlouhodobě sledoval osoby, které byly ve svém dětství vystaveny psychické deprivaci.

„Děti z dětských domovů, dnes ve čtyřiceti letech:

- nízká společenská kompetence,*
- nízká úroveň školního vzdělání a nynějšího zaměstnání vzhledem k výsledkům inteligenčních testů ve starším školním věku,*
- nízký skóre sociální integrace,*
- zřetelná mužsko-ženská diference (v neprospěch mužů),*
- tresty v době dětství (v dětských domovech) hodnotí jako nepřiměřeně přísné.*

Muži

- často v rejstříku trestů,
- často svobodní nebo rozvedení,
- problémy s láskou a v sexuálních vztazích,
- celkově vysoká nespokojenost s dosavadním životem.

Ženy

- takřka všechny vdané, mají děti,
- vyšší skóre sociální integrace než muži, významně více dobře sociálně adaptovaných,
- často uvádějí interrupce.“ (Matějček, in Bušínová, 2011, s. 21, 22)

1.4. Teorie attachmentu

Podobně, jako vliv psychické deprivace v dětství, popisuje nedostatek citové vazby v raném dětství teorie attachmentu.

Teorie attachmentu vzešla od Bowlbyho a Ainsworthové. „Závěry, které Bowlby vyvozuje z vlastních i cizích výzkumů, lze shrnout takto: Dítě v útlém věku má být vychováno v ovzduší citové vřelosti a má být připoutáno k matce (nebo k náhradní mateřské osobě) intimním a trvalým citovým svazkem, který je pro oba zdrojem uspokojení a radosti. Situace, v níž dítě strádá nedostatkem takového citového pouta, vede k řadě poruch duševního zdraví, které podle stupně a trvalosti takové deprivace jsou různě těžké a popřípadě nenapravitelné.“ (Langmeier, Matějček, 1974, s.14) Bowlby říká, že když je dítě v prvních třech až pěti letech dlouhodobě separováno od matky, tak to zanechává trvalé následky na jeho psychickém zdraví.(Langmeier, Matějček, 1974)

Je rozlišeno několik typů attachmentu neboli citového přilnutí a to:

1. **Bezpečná vazba** – bezpečná citová vazba mezi rodičem a dítětem, kdy rodič dobře reaguje na potřeby dítěte.
2. **Úzkostná vzdorující vazba** – vazba mezi rodičem a dítětem, kdy rodič je nespolehlivě dostupný. Pro dítě je toto zdrojem nejistoty.
3. **Úzkostná vyhýbavá vazba** – vazba, kdy je rodič málo citově dostupný, u dítěte se to projevuje tak, že nevyhledává blízkost rodiče.

4. **Dezorientovaná/dezorganizovaná vazba** – děti se při příchodu rodiče chovají podivně, toto chování vymizí většinou do 4-5 roku dítěte, rodiče takových dětí se chovají tak, že dítě děsí, jsou pro ně zdrojem hrozby. Toto je problém, protože zdroj bezpečí, tedy rodič, je pro ně zároveň zdrojem nebezpečí. U týraných a zneužívaných dětí byl zjištěn u 80 % tento typ vazby. (sur.cz/downloads/Studijni_texty_1_Attachment.doc)

Teorie citového přilnutí je důležitá i z hlediska dětí, které nevyrostají ve své rodině, ale jsou od útlého věku v dětském domově nebo v kojeneckém ústavu, protože tam je mnohem těžší navázat nějakou hodnotnou vazbu mezi dospělým a dítětem. U takového dítěte, které si s nikým nevytvořilo žádné nebo dobré citové pouto, vznikají různé následky. Mezi ně patří například to, že nedokáže věřit druhým lidem, drží si od druhých odstup nebo se je snaží ovládat, nerozumí svým pocitům, není dostatečně empatické, je precitlivělé na stres a velké změny, cítí se nemilované, má problém převzít odpovědnost za sebe a svá rozhodnutí. (<http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/attachment-o-dulezitosti-citoveho-pouta-v-zivote-o-jeho-poruchach-a-leceni-89.html>)

1.5. Dětský domov internátního typu vs. dětský domov rodinného typu

Jak jsem již uvedla výše, existují dětské domovy internátního typu, které v České republice spíše patří do minulosti, a dětské domovy rodinného typu. Dětské domovy rodinného typu mají připomínat soužití v běžné rodině, mají dětem rodinu částečně nebo úplně nahradit. Ale existují i pohledy, které kritizují tento typ domovů.

Škoviera ve svých Dilematech náhradní výchovy (2007) řeší, že dětské domovy rodinného typu nemají oprávnění nazývat se rodinné, protože rodina znamená něco jiného. Tvrdí, že je to jen iluze reálného života. Škoviera doslovně říká, že „*můžeme dětské domovy internátního typu vnímat jako pravdivější v tom, co deklarují a čím jsou, než dětské domovy definující samy sebe jako rodinné*“. (Škoviera, 2007, s. 115)

Popisuje dětské domovy ve čtyřech rovinách, kde první se týká prostorového řešení, a sám říká, že internátní model nepodněcuje blízkost vztahu mezi vychovatelem a dítětem. V druhé rovině zaměřené na personální obsazení říká, že děti žijí kamarádsky vedle sebe a vychovatelka není matka, ale chodí tam do práce. Ve třetí rovině řeší širší

prostředí, které se po přechodu dítěte sice mění, ale tato změna pro dítě není zas až tak neobvyklá (normálně se děti také stěhují, mění kamarády, apod.). Ve čtvrté rovině tvrdí, že dětský domov „nemůže zabezpečit kontinuitu genetickou, zpravidla nezabezpečuje kontinuitu rodinných tradic ani rituálů a zejména romským dětem nezajistí ani kontinuitu etnickou“. (Škoviera, 2007, s. 115)

Prakticky řeší, že dětský domov internátního typu je „pravdivější“ tím, jak se navenek prezentuje. Osobně si myslím, že dítěti, které tam dlouhodobě žije, nezáleží na tom, že dětský domov rodinného typu se nemusí jevit jako „pravdivý“, že lže sobě, okolí i dětem, že nahrazuje rodinu, protože všichni ví, že rodinu nahradit nemůže. Myslím si, že je to spíše o tom, že podle Škoviery nemá dětský domov rodinného typu vhodný název. Přesto si myslím, že je lepší špatný nebo nevhodný název a dětský domov, který svým uspořádáním povzbuzuje bližší vztahy, které především malé děti potřebují pro svůj dobrý vývoj, než „pravdivý“ název a instituce, která nemá dostatečně osobní přístup.

1.6. Jakým způsobem funguje dětský domov

Do dětského domova se dítě dostane na základě rozhodnutí soudu. V dětském domově jsou děti od tří do osmnácti let, popřípadě než dokončí své vzdělání a to maximálně do dvaceti šesti let na základě dohody o dobrovolném pobytu nad osmnáct let. Dětem je poskytnuto plné přímé zaopatření a navíc jim můžou být uhrazeny např. potřeby pro volný čas, náklady na kulturní, uměleckou a sportovní činnost apod. Děti jsou rozděleny do tzv. rodinných skupin, kde je 6 až 8 dětí různého věku a pohlaví. Sourozenci bývají v jedné skupině, když se nedají k sobě, tak je to většinou z výchovných důvodů. V jednom dětském domově jsou 2 až 6 skupin. Děti dostávají kapesné jehož výše je určena věkem a plněním povinností.

V dětském domově existuje vnitřní řád, který děti musí dodržovat. (Zákon č. 109/2002 Sb.) Vnitřní řád určuje povinnosti dětí a také sankce za nedodržování povinností. Ve vnitřním řádu najdeme režim dne, časy budíčku, snídaní, obědů, večeří a večerek. Určuje, kdy je pracovní výchova nebo rodinná výchova, pobyty venku, přípravu na vyučování, sledování televize, videa a hraní na počítači, osobní volno. Vnitřnímu řádu se budu věnovat ještě v následující podkapitole, kde uvedu řád jednoho konkrétního dětského domova.

Problematická může být i příprava na vyučování. Jansová píše o Dětském domově Horní Čermná, že „*problém je hlavně při studiu a přípravě do školy, kdy podle režimu dne mají děti vyhrazený čas na učení. Vychovatel musí v ten čas zvládnout pracovat a učit se se všemi dětmi najednou. Myslím si, že i horší prospěch dětí je právě výsledkem vzdělávání v takovýchto podmínkách. Dá se očekávat, že jeden vychovatel se nemůže věnovat všem úplně.*“ (Jansová, 2009, s. 23) Myslím si, že toto by opravdu mohl být problém, zvláště u mladších dětí, které potřebují, aby se jim při přípravě do školy někdo intenzivněji věnoval. Je nutné vést děti k samostatnosti. Dítě na druhém stupni by už mělo být relativně schopné se učit samo, potom je pouze důležité je kontrolovat nebo přezkoušet. Dobré by také bylo učit se s dětmi postupně, jak se navrací ze školy.

Mezi personál dětského domova patří ředitel (ředitelka) a její zástupce, dále existuje pedagogický útvar, kde je vedoucí vychovatelka, další dva vychovatelé v každé skupině a pomocní vychovatelé. V ekonomickém útvaru je účetní, administrativní a spisová pracovnice, pokladní. Další personál jsou kuchaři, školník, zahradník, krejčí, apod. V sociálním útvaru je sociální pracovnice a administrativní pracovnice. (<http://www.ddnv.cz/soubory/organiza%C4%8Dn%C3%AD%20struktura%202013%20-%202014.pdf>)

Děti mají možnost kontaktu se svou rodinou, jezdí na tzv. dovolenky domů za rodiči, popřípadě za prarodiči, zletilými sourozenci nebo jinými příbuznými. Povolení jet domů musí schválit OSPOD a ředitelka dětského domova; pokud pobyty u rodiny nejsou problémové nebo dítě během pobytu v dětském domově nemá výchovné potíže, tak může dítě být o víkendů skoro každý týden doma. O to, aby dítě mohlo jet na víkend domů, žádají rodiče. Další kontakt, který mohou rodiče s dětmi využít, je návštěvní doba. U některých dětí není alespoň zpočátku kontakt s rodinou žádoucí (př. týrané nebo zneužívané dítě – zde se pobyt u rodiny nedoporučuje). Rodiny, jejichž dítě je v dětském domově, který je dál od jejich místa bydliště, mohou mít problém s dojížděním za dítětem nebo vozením dítěte domů a zpět. Hodně dětí je v dětském domově z důvodu zanedbávání, tyto rodiny mimo jiné bývají finančně slabší a nakonec i toto může být jeden z důvodů slabšího kontaktu mezi rodiči a dítětem.

Škoviera poukazuje na problém, že děti v dětském domově žijí v lepších podmínkách než ve svých původních rodinách a že si zvyknou na určitý standard, který při odchodu ztrácí. Škoviera píše, že nadměrný luxus „*deformuje hodnotový žebříček těchto*

děti. Materializuje jejich pohled na svět a posiluje jejich očekávání celoživotní podpory ze strany státu. To, že se poté co odejdou z dětského domova, obdobné podmínky nezabezpečí, je může frustrovat.“ (Škoviera, 2007, s.114) Otázkou ovšem je, co je považováno za „nadměrný luxus“ a co „běžný standard“, protože mnoho dětí se do dětského domova dostane z otřesných sociálních podmínek, tudíž i standardní vybavení pro ně může být luxusem.

1.7. Dětský domov Nová Ves u Chotěboře

Dětský domov Nová Ves u Chotěboře má kapacitu 32 dětí. V současné době jsou zde zřízeny 4 skupiny, z toho 3 jsou pro děti do patnácti let a jedna pro děti nad patnáct let, kde se intenzivněji připravují na budoucí život mimo dětský domov. Jednotlivé skupiny žijí v bytových jednotkách, kde je kuchyň s jídelním koutem, obývací pokoj, koupelna a dvoulůžkové pokoje. V každé skupině je vychovatel a vychovatelka, aby byl zastoupen mužský i ženský vzor. Děti spolu s vychovateli se starají o domácnost, žehlí a perou prádlo, uklízí a myjí nádobí. Děti ve skupince do patnácti let si jednou za tři týdny v sobotu vaří jídlo samy. Je zde snaha co nejvíce přiblížit dětem fungování běžné rodiny.

Děti se účastní různých sportovních aktivit a soutěží, provozují cyklistiku a nově i jezdí na vodu. V létě jsou letní tábory pro děti, které nemohou jet k vlastním rodičům, v zimě jezdí na hory. Účastní se i výtvarných a hudebních soutěží. Tento dětský domov pořádá pro jiné dětské domovy tzv. „Novoveský trojboj“, což je soutěž všestranné dovednosti.

Při tomto dětském domově je zřízeno Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP). Dětský domov Nová Ves u Chotěboře má také cvičný byt, pro děti, které dosáhly zletilosti, ale v současné době se neužívá, protože v této věkové kategorii je zde pouze jedna dívka, ale ta dává přednost pobytu v DD mezi ostatními dětmi. (<http://www.ddnv.cz/>)

Jak už jsem výše psala o problému při přípravě na vyučování, chtěla bych se zmínit o způsobu přípravy v tomto Dětském domově. Zde ve skupině starších dětí (nad patnáct let) se každé dítě učí zvlášť a pokud chce, tak se nechá od vychovatele nebo vychovatelky přezkoušet. Ve skupinách dětí do patnácti let se učí postupně jak se vrací ze školy a vychovatel se učí s nimi.

Organizaci času a další důležité informace nalezneme ve vnitřním řádu. Chtěla bych pro představu zmínit některé konkrétní skutečnosti, které v tomto řádu najdeme. Děti by měly mít pracovní činnost venku s pomocnou vychovatelkou nebo se zahradníkem do svačiny, ta je od 14:45 do 15:00, poté je příprava na vyučování, následuje buď program vychovatele nebo osobní volno, po večeři je volno a rodinná nebo pracovní výchova, tato výchova zahrnuje úklid, osobní hygienu a přípravu věcí na další den. Osobní volno podle vnitřního řádu by mělo být dlouhé minimálně jednu hodinu denně. Vycházky jsou povoleny dětem starším sedmi let. Od sedmi do dvanácti let mohou chodit ven každý den od 16:00 do 18:00, děti od dvanácti do patnácti let mohou od pondělí do čtvrtka ve stejnou dobu jako mladší děti a od pátku do neděle mohou chodit na vycházku během celého dne a to do 18:00. Děti od patnácti do osmnácti let mohou chodit na vycházku od pondělí do čtvrtka od 16:00 do 20:00 a od pátku do neděle mohou po celý den až do 20:00. Děti starší osmnácti let mohou po domluvě s vychovatelem neomezeně. Děti mohou po dokončení povinné školní docházky jezdit i na taneční zábavy nebo diskotéky, při návratu je vychovatel musí zkontrolovat a může použít i detekční trubičku. Děti do osmnácti let mají zakázáno kouření, děti nad osmnáct let nesmí kouřit na pozemcích Dětského domova. Sledovat televizi, video nebo hrát na počítači mohou děti jen ve vyhrazených časech, podrobnosti jsou uvedeny v příloze č. II (Úryvek z vnitřního řádu Dětského domova Nová Ves u Chotěboře, příloha č. II)

V Dětském domově Nová Ves u Chotěboře existuje spoluspráva dětí, kdy zástupci z jednotlivých rodinných skupin spolupracují s vedením Dětského domova. „*Spolupracují s vychovateli na přípravě týdenního plánu činnosti, podávají návrhy a konzultují je s vychovateli. Společně s vychovateli sestavují plán služeb. Společně s vychovateli řeší děti nutné nákupy ošacení, školník pomůcek, atd.*“ (Úryvek z vnitřního řádu Dětského domova Nová Ves u Chotěboře, příloha č. II) Myslím si, že toto děti dobře připravuje na jejich budoucí samostatný život.

2. Dům na půl cesty

Domy na půl cesty jsou jednou z variant, které mohou využít děti z dětských domovů, když dospějí, dostudují a z dětského domova odcházejí.

Pro některé mladé dospělé jedince toto může být dobrá varianta jak v mezidobí dětského domova a „skutečného“ života dospět, dořešit si představy o své budoucnosti, protože tyto představy nemusí být jasné a čas, který prožijí v domě na půl cesty, může být nápomocný k úplnému dospění a vyjasnění si svých plánů.

K problematice domů na půl cesty není žádná literatura, z které by se dalo čerpat, proto vycházím ze zákona č. 108/2006 Sb. a z internetových stránek domu na půl cesty.

V této kapitole se věnuji právnímu zakotvení těchto domů, tomu jak fungují, jejich cílům a zásadám a základním činnostem poskytované sociální služby.

2.1. Právní zakotvení

Domy na půl cesty jsou právně zakotvené v zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. O Domech na půl cesty nalezneme zmínku ve třetí části - sociální služby, v hlavě I. - Druhy sociálních služeb a úhrada nákladů za poskytování sociálních služeb, díl 1. – Základní druhy a formy sociálních služeb, kde v § 34 – Zařízení sociálních služeb je za i) domy na půl cesty. A v dílu 3. – Služby sociální péče, kde se pod § 58 nacházejí bližší informace o Domech na půl cesty.

Zde je napsáno: „*Domy na půl cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.*“ (Zákon č. 108/2006 Sb., § 58)

Kromě toho zde také najdeme základní činnosti Domů na půl cesty, a to: „*poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí.*“ (Zákon 108/2006 Sb., § 58)

2.2. Poslání Domů na půl cesty

Posláním těchto domů je především pomoc mladým lidem, jak jsem již psala výše,

mladým lidem opouštějícím školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Ale také mladým lidem, kteří řeší obtížnou životní situaci, nemají kam jít, nemají, kde spát a kam se obrátit pro pomoc a podporu.

Domy na půl cesty se snaží takovéto mladé lidi podpořit v tom, aby si našli zaměstnání a bydlení, aby si vytvořili dobré vztahy s druhými lidmi a „zapadli“ do společenství. Podporují samostatnost, nezávislost a snaží se rozvíjet schopnosti mladých lidí tak, aby samostatní a soběstační byli. (<http://www.kvetnazahrada.cz/dum-na-pul-cesty/>)

2.3. Cíle Domů na půl cesty

Domy na půl cesty mají dva hlavní cíle a to: osamostatnění klienta a jeho vstup do běžného života a také získání nových schopností a dovedností, které jsou důležité pro klientův pracovní život.

2.3.1. Osamostatnění se a vstup do běžného života

Prvním z cílů Domů na půl cesty je osamostatnění mladého dospělého člověka. U dětí, které byly v dětském domově je důležité, aby dokázali „zakotvit“, aby se sociálně stabilizovaly, naučily se samostatně žít, navázaly vztahy, našly si partnera, dokázaly vytvořit stabilní rodinné zázemí a zaujmuly ve společnosti nějaké místo.

„Měřítkem úspěšnosti cíle je zjištění prostřednictvím pohovoru s uživatelem na počátku, během a na konci poskytování sociálních služeb (= uživatel je schopen definovat výše uvedené) a schopnost uživatele samostatně žít mimo Dům na půl cesty.“
(<http://www.kvetnazahrada.cz/dum-na-pul-cesty/>)

2.3.2. Získání nových schopností a dovedností

Druhým cílem Domů na půl cesty je, aby mladý člověk získal nové schopnosti a dovednosti a to ve třech okruzích: zaměstnání a pracovní návyky, vzdělání, orientování se v problematice styku s úřady a jinými institucemi.

- 1) **Pracovní návyky** – Při zahájení služeb Domova na půl cesty nebo během adaptačního období (to jsou první tři měsíce) se může zjistit, že klient nemá žádné pracovní návyky, které jsou důležité pro udržení si zaměstnání. V takovém případě se zahajuje tzv. ergoterapie, s tímto musí klient souhlasit. Pokud nesouhlasí je nutné

poskytování služeb přerušit. Měřítkem úspěšnosti tohoto cíle je nepřetržitě 6 měsíců pracovně bezproblémový klient.

- 2) **Vzdělání** – Pokud se do zařízení dostane klient, který má neúplné vzdělání nebo nedokončené nebo žádné, je mu umožněno si toto vzdělání doplnit. Je důležité, aby člověk měl aspoň výuční list, protože pouze se základní povinnou docházkou bude hůře shánět zaměstnání. Měřítkem úspěšnosti tohoto cíle je doplněné vzdělání, které je ověřeno příslušnými dokumenty.
- 3) **Orientace v problematice styku s úřady a jinými institucemi** – Člověk se musí orientovat ve styku s úřady ve chvíli, kdy přijde o zaměstnání nebo o bydlení, když přijde do sociální nouze, potřebuje žádat určité dávky, apod. Musí vědět kam přesně má jít a musí znát a rozumět základním postupům v případě výše uvedených situací. Měřítkem úspěšnosti tohoto cíle je prokázaná schopnost orientace v této problematice.

„Další schopnosti a dovednosti podle specifických potřeb uživatele – zjištěné při vstupním pohovoru i v průběhu poskytování sociálních služeb.“
(<http://www.kvetnazahrada.cz/dum-na-pul-cesty/>)

2.4. Zásady Domů na půl cesty

Mezi základní zásady Domů na půl cesty patří kvalita služeb, jejich nepřetržitost a diskrétnost. Musí být v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a musí dodržovat určité standardy kvality, které můžeme nalézt v dokumentech poskytovatele. Tyto služby by měly být poskytovány všem stejně – to znamená, že by měla být vyloučena jakákoli diskriminace.

Zásady vztahu mezi uživatelem a poskytovatelem jsou: *„důvěra, rovnoprávnost, porozumění, vzájemné respektování a uživatel musí mít vždy možnost volby. Je nabídnuta volba řešení problému.“* (<http://www.kvetnazahrada.cz/dum-na-pul-cesty/>)

Mezi další zásady patří informovanost klienta, který může *„spolurozhodovat o formě, průběhu, podmínkách a rozsahu poskytované služby.“* (<http://www.kvetnazahrada.cz/dum-na-pul-cesty/>) Informace důležité pro potenciálního uživatele by měly být součástí vstupního dotazníku.

Co se týče dětí z dětských domovů, které se rozhodují zda jít do Domu na půl cesty, informace získají již v dětském domově. Mnohdy získají i subjektivní informace a názory starších dětí, které byly v dětském domově, a Domem na půl cesty si prošly. To může

hodně ovlivnit jejich rozhodnutí o tom, zda tam chtějí jít nebo ne. Ovlivnit jejich rozhodnutí může i názor vychovatele nebo vychovatelky, kterou vnímají jako autoritu a spoléhají se na její názor.

2.5. Komu Domy na půl cesty poskytují své služby

Domy na půl cesty jsou pro mladé dospělé lidi přibližně do 26 let. Služeb těchto domů mohou využít mladí lidé, kteří odcházejí z dětského domova nebo z „pastáku“, dále také mladí dospělí *„po návratu z výkonu trestu odnětí svobody, po návratu z ochranné léčby, s nekompenzovanými psychiatrickým onemocněním nebo nekompenzovanými dlouhodobými psychickými poruchami a s akutní nebo nekompenzovanou závislostí na omamných psychotropních látkách“* (<http://www.kvetnazahrada.cz/dum-na-pul-cesty/>) nebo jiné mladé lidi, kteří prožívají životní krizi a nemají se kam jít obrátit.

Vzhledem k tomu, že se zde mohou setkat lidé s naprosto odlišnými potřebami a problémy je nutný různý přístup přímo aplikovaný na individuální problémy konkrétního člověka. Protože Domy na půl cesty nemají v České republice dlouhou historii je možné, že v průběhu poskytování služeb se zjistí, že tato forma pomoci není pro některé osoby vhodná.

Dále také záleží na tom, zda je daný Dům na půl cesty bezbariérový nebo není. To ovlivní zda službu konkrétního Domu na půl cesty mohou využívat lidé s nějakým fyzickým handicapem. (<http://www.kvetnazahrada.cz/dum-na-pul-cesty/>)

2.6. Základní služby poskytované Domy na půl cesty

Mezi základní činnosti Domů na půl cesty patří ubytování po dobu 1,5 roku, ale v případě nutnosti se toto ubytování může prodloužit. Služby jsou potom upraveny tak, aby se uživatel co nejdříve osamostatnil. Toto ubytování v každém Domu na půl cesty vypadá jinak, protože všechny tyto domy nefungují úplně stejně.

Další činností Domů na půl cesty je podpora sociálního kontaktu s okolím a sociálního začlenění. Dále také podpora k prohloubení kontaktu a vztahu s rodinou.

Mezi činnosti Domů na půl cesty patří sociálně terapeutická činnost, která rozvíjí osobní a sociální schopnosti. A také rozvoj pracovních návyků, které jsou důležité pro udržení si zaměstnání.

Poslední činností těchto domů, kterou zmíním, je *„pomoc při uplatňování práv,*

oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“
(<http://www.kvetnazahrada.cz/dum-na-pul-cesty/>)

3. Psychický vývoj dítěte v období adolescence a jeho socializace

Děti umístěné v dětských domovech a připravující se na přechod do samostatného života jsou ve vývojovém stádiu adolescence.

Adolescence se ve vývojové psychologii řadí mezi pubescenci a mladší dospělost, je tím myšlen věk od 15 let, kdy dítě ukončí základní školu, tedy povinnou školní docházku a nastoupí na střední školu nebo odborné učiliště, tj. přibližně do 20 let, i když nelze přesně říct, kdy všeobecně adolescence končí, protože tento proces je u každého individuální a je spojen s ukončením vzdělání a nástupem do zaměstnání, schopností se sám o sebe postarat, postavit se na „vlastní nohy“. Podle Řičana se věk 20 let jako předěl mezi adolescencí a dospělostí volí libovolně. (Řičan, 2004, s. 192)

Podle Macka se termín adolescence nyní už užívá pro celé období mezi dětstvím a dospíváním, dělí se na tři fáze: časnou adolescenci, která probíhá od 10 (11) – 13 let, střední adolescenci, která trvá od 14 -16 let a pozdní adolescenci, která probíhá ve věku 17 – 20 (22) let. (Macek, 1999, s.12) V této kapitole se tedy spíše zabývám střední a pozdní adolescencí, vzhledem k zaměření mé práce.

Toto období je spojeno s hledáním vlastní identity, snahou „zapadnout“ do kolektivu a se stylizací sama sebe. Člověk v tomto věku pohlavně dozrává a většinou dochází k prvnímu sexuálnímu styku.

Pro adolescenta je lákavá velká svoboda a volnost, kdy se cítí už dost starý na to, aby o sobě rozhodoval sám, ale zároveň nechce přijmout zodpovědnost sám za sebe, proto se může snažit dospělost oddalovat. E. Erikson toto nazývá adolescentní psychosociální moratorium. (Erikson, in Binarová, 2005; in Vágnerová, 2012; in Macek, 1999; in Vašutová, 2005; in Řičan, 2004) Řičan toto nazývá kultem nezralosti a odmítání dospělosti. (Řičan, 2004, s. 224)

V období adolescence probíhají dva související procesy, jeden z nich je individualizace – hledání sama sebe, svých hodnot a druhý proces je socializace – hledání svého místa ve společnosti, hledání své společenské role. (Vašutová, 2005)

Podle Vágnerové je „*smyslem pozdní adolescence poskytnout jedinci čas, aby porozuměl sám sobě, zvolil si, čeho chce dosáhnout a osamostatnil se ve všech oblastech, v nichž to současná společnost vyžaduje.*“ (Vágnerová, 2011, s. 137)

Podle Vašutové „*je toto období spojeno s určitým zklidněním vývoje, se zakotvením změn, k nimž došlo u pubescentů, a jejich využitím pro již klidnější, ale soustavný vývoj osobnosti. Hlavní těžiště změn je položeno do oblasti sociální.*“ (Vašutová, 2005, s. 65)

Podle Říčana „*se adolescent má vyznat sám v sobě a najít své místo ve světě, ověřit si, co dokáže a co vydrží, sám sebe najít v nějakém přesvědčení a životním programu.*“ (Říčan, 2004, s. 191)

Všichni autoři se ale shodují, že se jedná o období, ve kterém by mělo dojít k určitému zklidnění psychiky a postupnou přípravu na úkoly dospělosti.

Problémem tohoto období je i možnost selhání, nedokončení vzdělání, neochota jít pracovat a tendence parazitovat na rodině. A také navázání kontaktu s problémovou skupinou, užívání alkoholu a drog. (Vágnerová, 2012)

K jakým konkrétním změnám u dospívajících dochází v oblasti zrání centrální nervové soustavy, kognitivních, emociálních schopností a tělesných změn bude uvedeno dále. Budu se také zabývat vztahem adolescentů k rodičům, sourozencům, učitelům a vrstevníkům.

3.1. Zrání mozku – emoce vs. rozum

Během dospívání dochází k dozrání mozku, kdy rychleji dozrává centrum emočního prožívání a pomaleji rozumové uvažování, z toho důvodu dospívající jednájí přehnaně emocionálně, nedokáží tlumit své emoce, dokáží sice logicky přemýšlet a vyvozovat závěry, ale ve chvíli, kdy se jich problém osobně dotýká převáží jejich emoce.

Mozek adolescentů dokáže rychleji zpracovávat informace, proto vyhledávají adrenalinové a riskantní zážitky, ale schopnost tlumit tyto sklony se rozvíjí až později. (Vágnerová, 2012)

Z těchto důvodů bývají adolescenti často v konfliktu, především s rodiči, ale také se svými vrstevníky a pedagogy.

Podle Vašutové se zrání mozku ustaluje již po šestnáctém až sedmnáctém roku. (Vašutová, 2005, s. 65)

3.2. Kognitivní vývoj

Kognitivní vývoj, nebo-li vývoj myšlení, paměti, řeči, pozornosti a vnímání je spojen s dozráním mozku. Podle Macka je „*ve střední a pozdní adolescenci myšlení méně absolutní a více relativní, vztahové a sebereflektující.*“ (Macek, 1999, s. 56)

Podle Vašutové se poznávací procesy zlepšují cvičením a získáváním nových zkušeností. Běžná jsou radikální řešení, minimum kompromisů a většinou krajní řešení. (Vašutová, 2005)

Věk adolescence se tedy vyznačuje radikalismem, který dospívajícím zaručuje trochu jistoty a řádu. V tomto věku si již uvědomují, že svět není „černobílý“, ale nedokáží se s tím úplně vyrovnat. Nedokáží se srovnat s nejistotou a mnohoznačností, s tím, že nemusí člověk všechno vědět, proto utíkají k radikalismu, který je velmi jednoznačný. Radikalismus je jejich projev obrany proti mnohotvárnému světu. (Vágnerová, 2012)

„Dospívající bývají nadměrně kritičtí a mají sklon s jinými lidmi polemizovat.“ (Vágnerová, 2012, s. 144) Často mívají problém s přijutím názoru druhého člověka, s tolerancí, s pochopením, že každý člověk má právo na svůj názor a že každý má svůj úhel pohledu. Myslí si, že jejich argumenty jsou „neprůstředné“. *„Tendence k radikalismu se dost často projeví ulpíváním na názoru, který považují za nejlepší, a odmítají o něm pochybovat.“* (Vágnerová, 2012, s. 144)

Kromě toho, že se adolescence projevuje radikalismem, projevuje se i velkou přecitlivělostí, které se později budu ještě věnovat a vztahovačností. Cokoliv se jim řekne si vezmou osobně, mají pocit, že jim nikdo nerozumí, nechápe je. Nedokážou přijmout kritiku a často se uráží.

Adolescent není, jak se dříve myslelo, na vrcholu inteligence. Adolescenti jsou sice bystřejší, rychlejší, jejich tzv. fluidní inteligence na vrcholu je ale krystalická inteligence, která narůstá až do 60 let u duševně pracujícího člověka, na vrcholu zdaleka není. Přesto adolescent je již na takové úrovni, aby mohl diskutovat s dospělými, a to také dělá. (Říčan, 2004, s. 194 - 200)

V období adolescence lidé *„dovedou přemýšlet i o tom, co přesahuje konkrétní skutečnost.“* (Vágnerová, 2012, s.142) Dokáží si představit různé věci, které jsou jen teoretickou možností, přemýšlí takto nad minulostí - „co by bylo, kdyby se tehdy stalo to a to“, ale také nad budoucností, která je pro ně významnější než kdy dřív. Přemýšlení nad budoucností je pro ně spojeno s představami a fantaziemi, které mohou být naprosto nereálné, ale na druhou stranu z myšlenek na budoucnost mohou prožívat úzkost z nejistoty toho, co je čeká, že se nedokáží o sebe postarat a zkrátka, že neví, „jak to potom bude“.

Tyto úzkosti jsou ještě více příznačné pro děti, které vyrůstají v dětském domově, s rodiči nemají buď vůbec žádný kontakt nebo jen velmi povrchní. Tyto děti se také mohou velmi intenzivně zabývat přemýšlením o své minulosti, především, když svoje rodiče vůbec neznají, protože jim z vlastní minulosti chybí „něco“, co by dotvořilo jejich identitu. Tímto tématem se budu zabývat ještě později, v dalších částech mé práce.

„V průběhu adolescence, zejména ve druhé polovině tohoto období, dochází k rozvoji praktické, sociální inteligence, která se projeví úspěšností v běžném životě a ve vztazích mezi lidmi.“ (Vágnerová, 2012, s. 143) Prakticky to znamená, že takový člověk, který má vysokou sociální inteligenci, chápe a dobře rozpoznává signály druhých lidí a dokáže na ně dobře reagovat. Takový člověk bývá oblíbený a ve školních letech nemusí mít ani příliš dobré výsledky, a přesto později v běžném životě se umí dobře uplatnit. Podle Vágnerové je „dispoziční základ sociální inteligence geneticky daný.“ (Vágnerová, 2012, s. 143) Na druhou stranu záleží také na vlivu sociálního prostředí, které sociální inteligenci rozvíjí. Na místě je otázka dětí z dětských domovů – jsou dětské domovy místem, které dobře rozvíjí sociální inteligenci dětí? Myslím si, že hodně záleží na vychovatelých, které s dítětem přijdou do nejbližšího styku a na jejich přístupu k dítěti.

Neúspěchy ve škole mohou být způsobeny i tím, že v tomto věku si už člověk uvědomuje, že učení, které ve škole probíhá příliš nesouvisí s reálným životem. Proto jsou časté otázky typu: „Proč se to učím, když to nikdy nevyužiji?“ Adolescenta zajímá to, o čem ví nebo se domnívá, že je pro jeho život důležité. Má určitý žebříček hodnot, který se během adolescence výrazně mění, a podle toho určuje čemu bude věnovat svoji pozornost a čemu ne. „Problémy, které se žák učí řešit ve škole, mívají abstraktní charakter a nebývají zatíženy různorodostí kontextu reálných situací.“ (Vágnerová, 2012, s. 143) Problémy se školou tedy často pramení z nedostatečné motivace.

U dětí z dětských domovů je to častý problém, kdy mladší děti si často nepřipouští, že by jim vzdělání bylo užitečné a ani se nemají „pro koho učit“, spíše starší děti, které více vnímají svou nejasnou a nejistou budoucnost si častěji uvědomují důležitost vzdělání, díky kterému pak budou lépe shánět zaměstnání.

3.3. Emoční vývoj

„Dospívání je spojeno s hormonální proměnou, která stimuluje změny v oblasti citového prožívání.“ (Vágnerová, 2012, s. 145) Jak jsem naznačila v minulé podkapitole, budu se teď zmiňovat o přecitlivělosti dospívajících. Jejich nálady jsou „jako na houpačce“, v jednu chvíli je všechno v pořádku, život je „skvělý“ a z vteřiny na vteřinu může být život „hrozný“, dospívající je naštvaný, smutný, rozmrzelý. Během tohoto období je běžné časté střídání nálad, s kterými se ale adolescent neumí vyrovnat a ani si je nedokáže vysvětlit. U dívek se toto střídání nálad, plačtivost a smutek ještě násobí v období menstruačního cyklu, to souvisí i s tzv. premenstruačním syndromem.

Dospívající mají tendenci se ve svých náladách „přitvat“, zkoumat je, přitom ale někdy ani nerozumí tomu, jako náladu zrovna mají a co ji vyvolalo. Mají pocit, že jim nikdo nemůže rozumět, že jsou ve svých pocitech osamělí, že jsou jediní, kteří se tak kdy cítili. Někteří dospívající jsou uzavřenější, co se týče projevování citů druhým lidem, především chlapci, ale i u dívek se mění způsob projevování citů. Chlapci o tom, co cítí, nemluví a dívky to řeší především se svými kamarádkami.

U dětí z dětských domovů je důležité, aby měly někoho, s kým by si mohly promluvit o svých pocitech, aby se měly komu svěřit se svými problémy. Myslím si, že adolescenti vyrůstají v běžné rodině se se svými pocity a problémy příliš nesvěřují rodičům, ale spíše kamarádům. Je důležité, aby adolescent v dětském domově měl dobré vztahy s vrstevníky a i nějakého blízkého člověka - vrstevníka, kterému by se mohl svěřit.

Podle Macka jsou *„střední adolescence a pozdní adolescence charakteristické jak odezníváním náladovosti a vysoké lability, tak přibýváním a diferenciací silných prožitků, jakož i procesem jejich integrace do nových kvalit.“* (Macek, 1999, s. 60) Myslím si ovšem, že toto je charakteristické spíše jen pro pozdní adolescenci.

Adolescenti v tomto životním období řeší existenciální otázku, ptají se po smyslu, z toho také pramení depresivní stavy a pocity marnosti, které mohou prožívat. Existenciální otázka také blízce souvisí s hledáním vlastní identity, o které se zmíním dále. Děti z dětského domova mohou existenciální otázku řešit intenzivněji z důvodu nedořešené minulosti, nejasné budoucnost a celkového pocitu marnosti ze svého života.

S emočním vývojem souvisí také sebeovládání, které dospívající nedokáže příliš ovládat. *„Kolísání sebeovládání se projeví především ve stresujících situacích. Schopnost snášet zátěž vzrůstá od středního školního věku, ale neroste rovnoměrně. V době dospívání má její vývoj kolísavý průběh, odráží se v něm přecitlivělost a labilita pubescentů.“* (Vágnerová, 2012, s. 146) Ve střední a zvláště v pozdní adolescenci by sebeovládání mělo být na vyšší úrovni.

Dospívající mají často problém se svým sebehodnocením. Hodně jim záleží na tom, kdo co o nich řekne a jak je berou vrstevníci a ostatní lidé. (Vágnerová, 2012) Jejich sebehodnocení závisí hodně i na jejich vzhledu nebo na tom, co si o svém vzhledu oni sami myslí a jaký z něj mají pocit a na tom, co si myslí, že si ostatní o jejich vzhledu myslí. Tělesným změnám a jejich souvislostí s vnímáním sama sebe se zabývá moje další podkapitola.

3.4. Tělesné změny v souvislosti s vnímáním sama sebe

K hlavním tělesným proměnám dochází už v průběhu pubescence, kdy se u dívek dětská postava začíná zaoblovat a dívky získávají ženské tvary, u chlapců dochází k nárůstu svalové hmoty a výšky. Tyto změny souvisí s produkcí hormonů. Podle Vágnerové dochází k změnám hormonální produkce už 2-3 roky před pubertou. (Vágnerová, 2012, s. 140) V této době dochází k pohlavnímu dozrávání, kdy jedinec je už schopen reprodukce.

Každý dospívající silně prožívá změnu svého těla. Od toho jak vnímá svoje tělo se odvíjí i vlastní sebehodnocení, ale záleží i na tom, jak si člověk myslí, že ostatní vnímají jeho vzhled. Chlapci, kteří jsou drobní a hubení nemusí mít tak dobré postavení mezi svými vrstevníky jako chlapci fyzicky vyspělí, ale rozhodně to nemusí být pravidlo. Přesto stres z malé výšky u chlapců nesmíme podceňovat, neschopnost vyrovnat se s tímto problémem může vést k tzv. napoleonskému komplexu. (Říčan, 2004, s. 194) U dívky až tolik nezáleží na tom, jak moc je vyspělá, ale myslím si, že si vrstevníci víc všímají toho jak vystupuje, zda je přátelská, spolehlivá. Fyzicky nevyspělá dívka si svůj vzhled může kompenzovat oblečením, tím jak se upravuje a jak se maluje.

Důležité je si všimnout různé stylizace vzhledu, která o dospívajícím může hodně říct, můžeme z ní poznat k jaké sociální skupině se řadí a s čím se stotožňuje.

V období adolescence všichni dospívající prožívají nejistotu ohledně svého těla, velmi jim záleží na tom, aby se druhým líbili, byli oblíbení a ostatními přijímaní.

Děti z dětského domova tuto otázku řeší stejně jako ostatní adolescenti. Mohou se bát, jak je ostatní lidé budou přijímat, když nejsou z „normální“ rodiny a proto si svým vzhledem mohou kompenzovat i svůj status „dítě z dětského domova“.

3.5. Socializace

„Socializace je definována jako proces vývoje osobnosti v konkrétním materiálním a sociálním prostředí, které je charakteristické pro danou společnost. Vychází z předpokladu, že vzájemný vztah mezi jednotlivcem a společností je primárně určován společností. Současně však i jedinec aktivně ovlivňuje svoje konkrétní sociální prostředí, čímž iniciuje jeho změnu. (Lerner; Hurrelmann, Ulich; in Macek, 1999, s. 46, 47)

„Z hlediska socializace jsou v období dospívání důležité tři sociální mezníky. Je to ukončení povinné školní docházky a volba dalšího profesního směřování, získání občanského průkazu v 15 letech a dosažení zletilosti v 18 letech.“ (Vágnerová, 2012, s.

147) Já osobně bych přidala ještě jeden sociální mezník a to celkové ukončení středoškolských studií, kterým zhruba (u většiny dětí) končí adolescence a začíná mladší dospělost.

Podle Vágnerové se v dospívání mění vztahy s lidmi. Co se týče vztahu s dospělými, dospívající přestávají uznávat autoritu z titulu „authority“, ale musí jim dotyčný člověk nějak imponovat, něčím si svou autoritu zasloužit. Adolescenti uznávají dospělé, kteří jsou upřímní, jednají na rovinu a „fěr“ a nechovají se k nim jako k malým dětem, uznávají ty, kteří jsou do nich schopni vložit důvěru a kteří se k nim chovají jako rovní k rovným. Podle Vágnerové je dohadování s dospělými běžné a děje se tak ne proto, aby dospívající autoritu zlikvidoval, ale proto, aby se sám autoritou stal. (Vágnerová, 2012)

Jak už jsem uvedla v předešlých podkapitolách, pro toto období je běžná kritika dospělých, to ale neznamená, že dospívající kritizují jen dospělé, stejně tak kritizují své vrstevníky, ale také sami sebe.

U dětí z dětských domovů může nastat problém, že dospělí – učitelé a vychovatelé v podstatě suplují rodinu a tento boj s autoritou může dospívající o toto zázemí připravit. Hodně záleží na tom, jak vychovatel dokáže reagovat na kritiku a na tento boj reagovat. Správnou reakcí si může vydobýt takové místo, že si dospívající váží jeho názoru a vychovatel mu může být dobrým vzorem.

Pro dospívající je důležitá vrstevnická skupina do které patří, kde mají své přátele a také první lásky, ale také rodina, od které se pomalu odpoutávají. Důležitá je i škola, kde dítě tráví hodně času, a to jak po stránce vzdělávání, tak po stránce sociálního života. Pro děti vyrůstající v dětském domově je situace jiná vzhledem k chybějící rodině, ale o tom se budu zmiňovat dál.

Z hlediska socializace adolescenta je důležitá i volba dalšího vzdělávacího zaměření a volba povolání, toto také může být důvodem střetu mezi rodiči a dospívajícím. Dospívající se buď pasivně podvolí rodičům, nebo má své zájmy, ale přesně neví jak je zaměřit, tak se částečně nechá ovlivnit okolním tlakem, často je již natolik vyhraněný, že si své povolání volí sám. (Binarová, 2005) Nejvíce bývá dospívajících, kteří sice mají nějakou představu o svém budoucím zaměření, ale nechají si poradit i od rodičů, jde o jakési společné hledání nejlepších varianty.

V dětském domově dítě potřebuje kvalitní kariérní poradenství, protože tam není rodina, která by ho buď podpořila nebo mu rozmlouvala „špatný nápad“, otázkou je nakolik dobře zná vychovatel dítě, aby mu mohl dobře poradit a nakolik dítě respektuje

jeho návrh.

3.5.1. Rodiče

Během dospívání se vztahy v rodině mění hlavně proto, že jedinec se chce co nejvíce osamostatnit, chce rozhodovat sám za sebe, ale rodič na to ještě není připraven, myslí si, že dítě ještě není dost zralé a má o něj strach. Často si neví rady jak reagovat na chování dítěte, za které má stále právní zodpovědnost do jeho osmnácti let, ale které už chce být vnímáno jako dospělý člověk, přitom stále za sebe nezodpovídá a často se ani zodpovědně nechová. Od osmnácti let, kdy je člověk sice už právně zodpovědný sám za sebe, bývá stále ještě finančně závislý na rodičích, kteří mu zajišťují vzdělání a další nezbytnosti a většinou i s nimi bydlí. Tudíž rodič má pocit, že o dítěti může do určité míry rozhodovat, což se adolescentovi nelíbí. Jak říká Vágnerová: *„Mnohé problémy vyplývají z rozporu mezi potřebou dospívajících dosáhnout větší samostatnosti a tendencí rodičů je kontrolovat stejně jako dřív.“* (Vágnerová, 2012, s. 148)

Malé dítě si rodiče zpočátku idealizuje, tudíž uznává jejich autoritu, zejména v mladším školním věku. Dospívající člověk ale poznává, že rodiče jsou také jenom lidé s chybami. I z tohoto poznání pramení kritika rodičů a konflikty mezi dítětem a rodičem. Tyto konflikty většinou vymizí, když se dítě úplně osamostatní, rodiče ho začnou brát jako zodpovědného dospělého člověka a jedinec získá to, co chtěl.

„Rodiče představují pro adolescenta model určitého způsobu života, který by je měl čekat v dospělosti, resp. je jednou z možností.“ (Vágnerová, 2012, s. 153) Adolescent si v pozdějším období uvědomuje, co se mu nelíbí ve fungování v jeho rodině. Na modelu své rodiny vymezí svojí vlastní představu o ideální rodině, kterou by chtěl v budoucnu mít. To může také být jeden z důvodů kritiky rodičů. Například dospívající dívka se může zařeknout, že nebude jako matka pořád jen uklízet, ale že chce žít i společenským životem a svůj čas věnovat něčemu jinému než úklidu. Naopak dívka, jejíž matka příliš neuklízí, si může říct, že až bude mít vlastní domácnost, tak nechce žít v takovém nepořádku.

Některé spory mezi rodiči a dětmi jsou generační a prakticky mohou probíhat celý život, i když v dospělosti už se člověk raději s rodiči nehádá, poslechne si jejich názor a „myslí si svoje“.

„Dospívající odmítají automaticky přejímat názory, hodnoty a normy chování dospělých. Nejde o jejich generalizované odmítnutí, dospívající se pouze potřebují přesvědčit o jejich významu a na základě vlastních úvah a zkušeností uznat jejich platnost,

to znamená najít jejich smysl.“ (Vágnerová, 2012, s. 154) Toto platí nejen ve vztahu k rodičům, ale také k učitelům a jakékoli jiné osobě, která se vůči nim staví jako autorita. Dospívající nepřejímají slepě názory, ale ve své snaze vymezit svoje vlastní hodnoty a názory o všem přemýšlejí a snaží se najít nejlepší cestu, způsob, názor, hodnotu.

Dospívající bývají v něčem až bezohlední vůči své rodině. Věci, které jsou doma, berou jako samozřejmost, což bývá jeden z důvodů, proč jsou na ně rodiče „naštvaní“ nebo proč se na ně rodiče zlobí. Rodiče očekávají, že když už chtějí, aby měli stejná práva jako dospělí, měli by mít i stejné povinnosti. Chtějí, aby když vidí, že není umyté nádobí, špinavá podlaha, nepřešli kolem s tím, že to udělají rodiče, ale zachovali se jako dospělý člověk, který jde udělat to, co je potřeba.

Během dospívání spolu děti a rodiče tráví čím dál méně času. Svůj čas adolescent tráví dlouhou dobu i ve škole, o víkendech a po škole většinou bývá se svými kamarády.

Bývá rozdíl v tom jak se k dítěti chová matka a jak otec. *„Matky častěji žádají, prosí nebo vymáhají. Otcové si obvykle udržují větší odstup, jednají méně emotivně než matky, ale mají větší tendence k mocenským výchovným zásahům.*“ (Vágnerová, 2012, s. 151) Dítě nemívá stejný vztah s oběma rodiči, ale je důležité, aby před dítětem rodiče zaujímali stejné stanovisko, co se týče řešení důležitého problému, aby se vzájemně podpořili a nesráželi jeden druhému autoritu, potom by dítě nemohlo „brát vážně“ ani jednoho z nich.

Podle Vašutové je vztah k rodičům v adolescenci klidnější, dochází ke sblížení. (Vašutová, 2005) Myslím si, že k tomu dochází spíše až koncem adolescence. Hlavní konflikty mezi rodiči a dětmi spatřuje v podle rodičů předčasném sexuálním dozrání, kdy adolescent začíná realizovat svůj sexuální život a podle rodičů není ještě připravený. Dále také ekonomické konflikty, kdy je adolescent zaměřen na materiálně (respektive chce mít „všechno“, co mají jeho vrstevníci). Další konflikty vznikající z důvodu odmítání rodičů jeho přátel nebo jeho partnera. (Vašutová, 2005)

Podle Říčana jsou konflikty mezi rodiči a dětmi nutné k tomu, aby sedítě odpoutalo od rodičů a dokázalo navázat intimní partnerský vztah. Říčan toto odpoutání se od rodičů přirovnává k rozchodu mezi milenci. (Říčan, 2004, s. 214) Podobně i v Bibli můžeme nalézt větu: *„Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.*“ (Bible, Genesis, 2, 24)

Období dospívání je tedy obdobím osamostatňování, odpoutávání se od rodiny, ale pro děti z dětských domovů je to jiné. Dítě se neodpoutává od rodiny, ale pokud má „svého

člověka“, vychovatele nebo vychovatelku, který je mu blízký, tak se může odpoutávat od něj. Dítě, které normálně vyrůstá v rodině má jistotu, že kdyby bylo potřeba může se o rodinu opřít, může se vrátit zpět, ale dítě, které vyrůstá v dětském domově, většinou takovou možnost nemá. Dítěti žijícímu v dětském domově chybí jistota rodiny, záleží už jen na tom, jestli tam našel jistotu v někom jiném. Na druhou stranu v dětském domově mohou být umístěny i děti, které mají relativně blízký vztah ke svým rodičům, ale myslím si, že určité odpoutání od nich nastalo už ve chvíli, kdy byly děti umístěny do dětského domova.

Odchod z dětského domova většinou bývá šok, i přesto, že s tím dítě dopředu počítá, protože odejde když musí, po dovršení osmnácti (nebo devatenácti) let nebo po dokončení studií. Odpoutávání od místa „kam se může vracet“ není postupné jako u dětí vyrůstajících s rodiči. Následky tohoto náhlého odchodu, ale celkově „jiného“ dosavadního života než dítě potřebuje prožít se snaží eliminovat Domy na půl cesty, které mladému dospělému pomáhají s orientací v životě. Některé děti se naivně těší na odchod z dětského domova. Těší se, že si budou moci žít „po svém“ a dělat si co chtějí. Tyto děti si nedokáží představit realitu, která je čeká. Pravděpodobně je to případ dospívajících, kteří mi odpovídali na dotazník, protože většina z nich ani nechce jít do Domu na půl cesty z toho důvodu, že se chtějí osamostatnit a žít si tak, jak sami chtějí.

3.5.2. Sourozenci

Během vývoje dítěte a jeho dospívání se vztahy mezi sourozenci hodně mění. Během pubescence a ve střední adolescenci si starší sourozenec o mladším často myslí, že je „otravný“. Mladší sourozenec se většinou ve starším vzhlíží a chce se mu vyrovnat. Později během adolescence se od sebe buď oddálí nebo naopak se sblíží a hodně sourozenců se stanou dobří přátelé. Jsou si oporou a mají na sebe větší vliv než rodiče. Samozřejmě záleží na tom, kolik let je věkový rozdíl mezi sourozenci, jakého jsou pohlaví a rovněž i osobnostních charakteristik.

Podle Vágnerové může docházet nejen k odpoutávání od rodičů, ale také ke snaze odpoutání se od sourozence. (Vágnerová, 2012, s. 152)

V dětských domovech, pokud to jde z organizačního hlediska, je snaha, aby byli sourozenci spolu na jedné bytové jednotce, v jednom pokoji. Myslím si, že je to pro děti velmi dobré a důležité, když v nerodinném prostředí mají někoho z rodiny. U takových sourozenců mohou být společným osudem vztahy ještě víc upevněny. Někdy se ale může

stát, že starší dítě, které se v původní rodině muselo neustále starat o mladšího sourozence a v dětském domově ho má také „na krku“, je tím přespříliš vyčerpano a přeje se této „zátěže“ zbavit. V tu chvíli je dobré rozdělení na určitou dobu, ale s možností se dobrovolně stýkat.

3.5.3. Škola a učitelé

Adolescenti nemívají ke škole příliš dobrý vztah, a to ani v případě, že se „dostali“ na školu, na kterou chtěli. Hodně předmětů jim připadá nepotřebných pro život, proto nemají motivaci se je učit. V některých předmětech jim může chybět i základ látky a už nejsou schopni učivo dohnat, potom ať už se učí sebevíc, nevede to k ničemu, protože nechápu kořeny učiva. Špatný učitel může být také demotivující, když neumí látku dobře a zajímavě podat nebo podle studentů jedná určitým způsobem „nefēr“, např. do písemek dává těžší příklady než s nimi probere, dává na písemky příliš málo času nebo je tzv. zasedlý na některé studenty.

Vágnerová říká, že první rok na střední škole nebo učilišti je stresující i z důvodu, že student patří na té škole mezi nejmladší, navíc je v novém kolektivu, kde nikoho nebo téměř nikoho nezná, nově si buduje postavení a probíraná látka je těžší než na základní škole. (Vágnerová, 2012, s. 155)

Vztah k učiteli je podobný jako vztah k jinému dospělému, studenti své učitele kritizují, ale většinou ne před ním, ale mezi spolužáky, protože se bojí např. poznámky nebo jiného kázeňského postihu. Mají potřebu s ním diskutovat, ověřovat si jeho znalosti, provokovat jej, „zkoušet“ ho. Adolescenti nemají rádi učitele, kteří se nad nimi příliš vyvyšují, nejsou spravedliví a féroví, jsou náladoví a nevypočitatelní, a neumí si zjednat pořádek. Naopak mají rádi učitele, kteří je berou jako rovnocenné partnery, jsou spravedliví, mají stabilní náladu, nenechají se ničím „rozházet“ a umí si zjednat pořádek. „*Učitele, který jim imponuje, si mohou vážit.*“ (Vágnerová, 2012, s. 156)

Vašutová píše ve své publikaci o několika možnostech jak se stát autoritou pro adolescenty, a to: „*zájem o mladé lidi, odbornost a s ní spojená neformální autorita, úspěšnost a s ní spjatá atraktivita. Na neposledním místě je to věk a pohlaví. Je důležité, aby v pedagogickém sboru byli zastoupeni také mladí pedagogové, muži i ženy.*“ (Vašutová, 2005, s. 77) Myslím si, že toto by se dalo aplikovat také na vychovatele v dětském domově, kteří také musí být pro dítě autoritou.

Vztah dětí z dětských domovů a jejich učitelů může být jiný než mezi

„normálními“ dětmi a učitely. Ze strany učitelů mohou být protěžovány nebo naopak přijímány s despektem, což mohou vnímat i spolužáci, které to může negativně ovlivnit.

3.5.4. Vrstevníci

Vrstevnická skupina je to, co dospívajícího nejvíce ovlivňuje, sebevědomí jedince se dost často odvíjí od toho jak ho vnímají a chovají se k němu jeho vrstevníci. Vágnerová říká, že *„dospívající se může uspokojivě definovat příslušností k nějaké skupině (tzv. skupinovou identitou), což mu pomáhá překonat nejistotu v procesu osamostatňování. Vazba na skupinu snižuje individuální zodpovědnost a zvyšuje pocit sebevědomí a sebejistoty, jehož by jedinec jinak pravděpodobně nedosáhl.“* (Vágnerová, 2012, s. 157)

Vztahy mezi vrstevníky jsou plné prvních lásek, přátelství, soupeření o lepší postavení ve skupině. Od patnácti let má většina adolescentů povoleno od rodičů chodit občas na diskotéky nebo zábavy a tam se často seznámí s alkoholem, cigaretami nebo i drogami. Rodičům se návštěvy těchto akcí špatně zakazují (stejně jako i další věci), když jejich děti argumentují tím způsobem, že jejich kamarádi „mohou“, tak proč ne oni. Podle Vágnerové takto dospívající srovnávají své zkušenosti s rodiči a podle toho na ně potom vyvíjejí nátlak. (Vágnerová, 2012, s. 158)

Co se týče dětí z dětských domovů, i ony mají možnost, po ukončení povinné školní docházky, chodit na zábavy a diskotéky, ale nesmí požívat alkohol, jiné drogy ani kouřit cigarety. Toto je hlídáno a postihováno trestem. Jansová píše, že *„ve skutečnosti jsou vychovatelé schopni tolerovat u dospělých jedinců nějaké to pivo, ale nesmí přijít ve viditelném stavu opilosti.“* (Jansová, 2009, s. 28)

Dospívající jedinec mívá dobré zázemí ve svých vrstevnicích, ale ke konci adolescence se i od vrstevníků začíná odpoutávat.

Někdy je dost těžké se své vrstevnické skupině zavděčit a „zapadnout“ do ní, je těžší mít svůj vlastní názor, hodnotu, idol, když to ostatní neuznávají, protože potom ho ostatní neberou jako sobě rovného. Alespoň ze začátku je téměř nemožné si stát za svými názory, protože potom člověk prostě „nezapadá“. Například nekuřák mezi kuřáky, apod. Z důvodu, aby „zapadl“ do skupiny, se jedinec často uchylí k něčemu, s čím sám nesouhlasí. Podle Vágnerové mají vrstevníci nejvyšší vliv u dospívajících v 15-16 letech. (Vágnerová, 2012, s. 159)

Důležitou skupinou v životě dospívajícího jedince jsou jeho spolužáci, které musí denně vídat a vycházet s nimi. Člověk, který není oblíbený ve třídě, do ní i nerad chodí.

Pro lidi, kteří bývají více samotářští nebo introverti, to bývá také těžší. Podle Vágnerové jsou oblíbení ti, kteří jsou ochotni pomoci nebo jsou zábavní a neoblíbení ti, kteří vyvolávají konflikty. (Vágnerová, 2012, s. 159)

Děti z dětského domova mohou mít horší postavení ve třídě. Často bývají vylučováni z kolektivu a někdy se stávají terčem šikany.

Asi úplně nejdůležitější v období dospívání jsou pro člověka přátelé. „*K nárůstu hlubších přátelských vztahů dochází ve střední adolescenci, mezi 13.-16. rokem.*“ (Vágnerová, 2012, s. 60) Přátelé bývají podobného zaměření, jsou tzv. na jedné vlně. Svěřují si své problémy, zážitky a přání, respektují názor toho druhého. V přátelství se člověk učí kompromisům, které pro svůj budoucí život bude potřebovat.

Vašutová píše o přátelství, že „*význam takto vznikajících sítí vztahů pro další studijní, profesní i rodinnou kariéru a budoucnost, rozpoznali autoři Coleman, Buikhuisen a Field.*“ (Coleman, Buikhuisen, Field; in Vašutová, 2005, s. 78) Píše, že různé náhody, prostředí a možnosti dítěte jak a s kým trávit volný čas mohou významně ovlivnit celý jeho život. Záleží na tom do jaké party se dostane, jakého partnera si najde, apod. (Vašutová, 2005)

Vágnerová říká, že „*dospívající, kteří neměli možnost vytvořit si základní bezpečnou vazbu k nějakému člověku, kteří se museli vyrovnat se zkušeností citové deprivace a neměli nikoho, kdo by jim pomohl naučit se rozlišovat, co si druzí lidé myslí a co pociťují, mohou mít problémy i s navazováním hlubších přátelských vztahů.*“ (Vágnerová, 2012, s. 161) To často bývají děti, které byly svými rodiči zanedbávány, týrány, zneužívány nebo ty, které vyrůstaly v kojeneckých ústavech a dál v dětských domovech. Tyto deprivované děti se v době dospívání často chytají „špatné party“, hledají lidi, kteří jim jsou podobní osudem, prožíváním, názory a postoji v hodnotách, ale doopravdy neumí vytvořit a udržet s někým opravdový přátelský vztah, totéž platí i o partnerském vztahu. (Vágnerová, 2012)

V době dospívání dochází k prvním zamilováním. Kvůli tomu, že mozek ještě není dostatečně vyzrálý, se první vztahy až na výjimky neudrží a mívají kratší charakter, přesto se na svoje platonické i neplatonické lásky v období pubescence i adolescence vzpomíná po celý život. Myslím si, že tato „pobláznění“ bývají podceňována. Dospívajícím se říká, ať se netrápí, že se zamilují ještě mnohokrát, ale myslím si, že každý člověk si vybaví ze svého dospívání jednoho člověka, do kterého byl tak zamilovaný, že ho to i nějakým způsobem výrazně změnilo. Koncem adolescence už vznikají stabilnější vztahy. Vágnerová

říká, že „v partnerském vztahu se projevuje potřeba mít milovanou bytost jen pro sebe a nechut' k tomu, aby dělala cokoli jiného, jinde či s někým jiným. Pokus o uvolnění je interpretována jako zrada. Takový postoj svědčí o značné nejistotě adolescentů. Jedinec i vztah musí dozrát, aby se mohl stát vyrovnanějším, a tudíž i trvalejším.“ (Vágnerová, 2012, s. 162)

S navazováním partnerských vztahů souvisí i erotické vztahy a celkový rozvoj sexuality. Jedinec většinou začíná autoerotikou a fantazijními představami. Na prvních schůzkách v pubertě dochází většinou k držení za ruce, líbání. Podle Macka „sexuální aktivity začínají obvykle lehkým pettingem, který se časem stupňuje (směrem ke genitálním kontaktům). Pokud jde o pohlavní styk, výsledky výzkumů v řadě zemí ukazují snižování průměrného věku prvního koitu až k počátku střední adolescence.“ (Macek, 1999, s. 76) Také Říčan se zmiňuje, že první styk se posouvá do nižšího věku. Dále také říká, že od prvního polibku k prvnímu styku může dojít během několik let, ale i během pár hodin. Roli hraje alkohol, ale i zkušenost jednoho nebo obou dospívajících. (Říčan, 2004, s. 204, 208) Podle Vašutové je dobré prožívat sexuální vztahy až koncem adolescence, toto oddalování je podle ní možné pomocí intenzivních, citově podložených kontaktů s kvalitním dospělým člověkem. Důležitá je také informovanost adolescentů, která by podle Vašutové měla být od kvalitních lektorů, kteří jsou věkově blízcí adolescentům. (Vašutová, 2005) Myslím si, že tato informovanost by měla být rozhodně dříve než v adolescenci vzhledem k snižování věku při prvním pohlavním styku a myslím si, že tyto informace by měly především přijít ze strany rodičů.

Co se týče dětí z dětských domovů, bývá pro ně o něco těžší navázat nějaký trvalejší vztah v důsledku toho, co si v minulosti prožily. Těžké je i říct svému protějšku o své minulosti a o tom, že vyrůstá nebo vyrůstal v dětském domově. Pro dítě zanedbávané nebo to, co si prošlo kojeneckým ústavem a posléze dětským domovem platí v tomto případě citát z publikace Vágnerové, který jsem již využila před před chvílí v odstavci o přátelství.

Pro děti z dětského domova je horší situace v tom smyslu, že prakticky nemají žádného adekvátního dospělého člověka, s kterým by mohly mluvit o své sexualitě. Myslím si, že i přes mnohdy blízké vztahy s vychovatelem nebo vychovatelkou je toto téma vnímáno velmi rozpačitě.

3.5.5. Morální normy a hodnoty

„ V koncepci E. Eriksona (1968) je adolescence chápána jako most mezi ‚dětskou morálkou‘, která se opírala o jasná vnější pravidla určovaná autoritami a morálkou dospělých založenou na zvnitřněných etických principech.“ (Erikson; in Macek, 1999, s. 82)

V dospívání si člověk ujasňuje svoje morální normy a hodnoty. Nejvíce záleží na tom v jakém prostředí vyrostl, protože takový žebříček hodnot, který vnímal od dětství považuje za běžný, tudíž se později víceméně až tolik nemění, to samé platí i o morálce. Z toho prakticky vyplývá to, že z dítěte z funkční rodiny, která má dobrý žebříček hodnot a morálku, pravděpodobně vyroste jedinec podobně smýšlející. Dítě z dysfunkční rodiny vidí „špatné příklady“ ve své rodině a to si také nese s sebou do svého budoucího života.

Myslím si, že během dospívání jedinec přemýšlí o jednotlivých morálních normách, které si nese z dětství a odůvodňuje si je, dochází k nějakému závěru proč jsou dobré nebo příliš ne, podle toho je pak přijímá za své. Adolescent se sám snaží hledat, co je správné, ale vždy to vychází z jeho minulých zkušeností a z jeho výchovy. Dítě, které vyrostlo v rodině, kde necítilo dostatečný pocit bezpečí, nemělo žádný řád, v rodině se k sobě vzájemně chovali bezohledně a bylo rodiči zanedbávané, takové dítě nemá dobrý základ pro své morální normy. Podobné normy přebírá od svých rodičů. Takto se děje z důvodu, že se jedinec cítí ohroženě, protože v dětství nepocítil dostatek bezpečí.

Čím déle dítě z dětského domova pobývalo v dysfunkční rodině či v sociálně nepodnětném nebo až asociálním prostředí, tím je, jak z předchozího vyplývá, jeho morální a etický vývoj více ohrožen.

Podle Řičana „je adolescent v morálce absolutista. Chápe, že správné, obecně prospěšné jednání se může stát nejvyšší normou a ústředním osobním zájmem, jemuž člověk podřídí celý svůj život.“ (Řičan, 2004, s. 211)

3.6. Identita

Identita člověka se formuje již od raného dětství. Je to pochopení sama sebe v časovém kontextu. Otázku vlastní identity jedinec nejvíce řeší právě v období dospívání, kdy se mění jeho sociální role, jeho zevnějšek, jeho emoce a celkově on celý.

Adolescent hodně času tráví přemýšlením o sobě, ale jeho představy bývají zkreslené, protože je přehnaně sebekritický. Snaží se najít sám sebe. Také se často zabývá svými pocity, snaží se je pochopit, roztřídit, snaží se s nimi pracovat, ale kvůli určité

nezralosti toho ještě není adekvátně schopen. Emoce se často střídají, dospívající je zmatený sám ze sebe a nevyzná se v sobě. „*Informace o sobě samém získávají dospívající od ostatních lidí nebo srovnáním s jinými osobami, a to jak ve smyslu zjištění, že jsou stejní, tak v uvědomění odlišnosti (tj. jsem jiný).*“ (Vágnerová, 2012, s. 69)

Vlastní identita se odvíjí buď od toho „kdo jsem“ nebo od toho „co mám“. Hodně lidí, kteří nedokáží přijmout sami sebe, kdo jsou, jací jsou, co dokážou, si vynahrazují vlastní identitu nebo hledají svoji identitu v tom, co mají, co vlastní. Podle Vágnerové „*adolescent, je tím, co dokáže, ale i tím, ke komu patří.*’ *Vztahy s lidmi představují jeden ze základních aspektů sebepojetí.*“ (Vágnerová, 2012, s. 171)

Ten, kdo vyrůstal od malička v kojeneckém ústavu a pak v náhradní rodinné péči a svoje rodiče nikdy nepoznal, nebo ten, kdo znal své rodiče jen jako kojeneček, batole nebo malé dítě a pak od nich musel odejít, ten nezná svoji původní rodinu a hledá svoje kořeny. Často se snaží svoji biologickou rodinu vyhledat nebo aspoň zjistit o ní co nejvíce informací, které mu pomohou dotvořit jeho obraz o své minulosti a tedy i o sobě samém. Člověk chce pochopit, kdo je on sám, kde má kořeny, z čeho pochází. Klimeš píše, že „*dítě musí vědět, jaká byla jeho minulost, protože od ní odvozuje další pokračování svého života.*“ (Klimeš, 2008, s. 18) Minulost a původ člověka tedy úzce souvisí s vytvářením a hledáním jeho identity.

Během hledání sebe sama může podle Klimeše přijít i tzv. fáze nevděku, kdy děti rodiče obviňují z toho, že je špatně připravili na život, že měli od nich dostat víc, že mu svým chováním (př. rozvodem...) ublížili. (Klimeš, 2008)

S identitou úzce souvisí i sebehodnocení, sebeúcta a sebevědomí, které se u dospívajících často vytváří na základě toho jak ho berou ostatní lidé a jak je oblíbený. Až později ke konci dospívání, kdy je člověk zralejší se jeho sebeúcta neopírá tolik o ostatní lidi, ale spíše o něj samotného, protože už se líp zná, ví, proč si sám sebe může vážit. Zdravé sebevědomí má člověk, který je zralý, zná své možnosti, dokáže si vytyčit reálné cíle a dosáhnout je.

Podle Vašutové se dají rozlišit čtyři typy sebevědomí u adolescentů a to

1. **adolescenti se „zdravě zformulovaným sebevědomím“**
2. **adolescenti „hledající“** - nemají ustálené sebepojetí, stále se aktivně hledají
3. **adolescenti „závislí“** - aktivně se nehledají, ale přebírají názory od autorit
4. **adolescenti „zmatení“** - hledají se, ale neví si se sebou rady, svoje sebevědomí si zvyšují v nežádoucích projevech. (Vašutová, 2005, s. 68, 69)

Toto dělení sebevědomí trochu připomíná stavy identity, které rozlišuje Marcia, viz. dále.

3.6.1. Druhy identity

Podle Marcii existují čtyři stavy identity, které se určují přítomností či nepřítomností krize a závazku. Krize je podle něj aktivní hledání a objevování a závazek znamená zodpovědnost.

1. **Difúzní (rozptýlená) identita (identity diffusion)** je identita, kde chybí jak závazek, tak krize, takový člověk je snadno ovlivnitelný, chová se podle skupiny, od toho jak ho vnímají ostatní se odvíjí jeho sebehodnocení.
2. **Náhradní identita (foreclosure)** jsou postoje a normy přebrané od nějaké autority, člověk neprožívá krizi, sám nehledá.
3. U **nezávazné identity (moratorium)** chybí závazek a je pouze krize, člověk zažívá krizi identity.
4. **Status dosažení identity (identity achievement)** je provázen jak krizí, tak závazkem. (Marcia; in Macek, 1999, s. 26)

Klimeš dělí identitu na čtyři druhy.

1. **Širší identita** - to je vše co by do naší identity spadalo.
2. **Kolektivní identita** - kdy si skupina lidí připisuje stejné vlastnosti.
3. **Dvojitá identita** - kdy člověk má dvě identity a jednu z nich nechce přijmout, tak ji potlačuje.
4. **Směšovaná identita** - kdy člověk má dvě identity volně propojené a obě přijímá. (Dvě identity jsou např. u romského dítěte vyrůstajícího v neromské rodině) (Klimeš, 2008, s. 8, 9)

3.6.2. Krize identity

Podle Macka je od 90. let zaznamenáván větší nárůst krize identity. Adolescenti svůj neúspěch spatřují sami v sobě, nemají pak důvěru ve své schopnosti a prožívají krizi identity. (Macek, 1999, s. 177)

U adoptovaných dětí, co vyrůstaly v rodině, o které si myslely, že je jejich vlastní a pak příliš pozdě nebo i od někoho jiného se dozvěděly, že jsou adoptované, může také docházet ke krizi identity. V tu chvíli vlastně nevědí kdo jsou, mají pocit, že nejsou ten člověk, co si doposud myslely, že jsou někdo, kdo je pro ně cizí, koho neznají. U

adolescentů může docházet i k nenávisti sama sebe za to co jsou, ale nechtějí to přijmout za své.

Děti z dětských domovů mohou být také více ohroženy krizí identity, protože každé z nich si ve svém životě prošlo nebo stále ještě prochází neobvyklou životní situací, se kterou se musí vyrovnat a musí ji přijmout, musí se naučit přijmout sami sebe.

4. Praktická část

Praktická část se skládá ze dvou částí, z nichž první se zabývá metodou dotazníkového šetření, kterou jsem použila. V rámci dotazníkového šetření jsem použila dotazník, který se zaměřoval na budoucí život dětí z Dětského domova Nová Ves u Chotěboře, na jejich očekávání a jejich hodnocení přípravy, kterou jim poskytuje dětský domov, názory na Domy na půl cesty a jejich informovanost o nich. Byly použity tzv. otevřené i zavřené otázky. Tento dotazník jsem tedy pokládala dětem z Dětského domova Nová Ves u Chotěboře, a v následující části se zabývám jeho zhodnocením a dalšími postřehy. Všechny tyto děti byly buď na střední škole nebo na odborném učilišti. Byly ve věku od 15 do 20 let.

Ve druhé části se zabývám třemi tzv. případovými studii dětí, z nichž jedna dívka stále je v Dětském domově Nová Ves u Chotěboře. Jedna dívka byla v Dětském domově Polička přibližně tři roky, poté necelé dva roky ve výchovném ústavu, poté, co dosáhla věku 18 let, ústav opustila. A třetí dívka, která prožila čtyři roky ve dvou dětských domovech a dva roky ve výchovném ústavu, již také dospěla a ústav opustila. Ve druhé části se také zabývám shrnutím a srovnáním jednotlivých případových studií.

4.1. Děti z Dětského domova Nová Ves u Chotěboře a jejich budoucí život – výsledky dotazníkového šetření

Na tento dotazník mi odpovědělo pouze šest dětí, protože s více dětmi jsem neměla možnost mluvit. Jsou to všechno děti z Dětského domova Nová Ves u Chotěboře. Na tento dotazník odpovědělo pět dívek a jeden chlapec, který nebyl příliš sdílný, což přikládám jeho nedůvěře a celkové uzavřenosti vůči cizí dospělé osobě, která souvisí i s tím, že je v období adolescence. Chlapec je 17 let, jedné dívce je 15 let, třem dívkám je také 17 let a jedné dívce je 20 let. Tedy 16,7 % dětí je 15 let, 66,6 % dětí je 17 let a 16,7 % dětí je 20 let. Věkový rozdíl mezi dětmi je rozpoznatelný podle odpovědí, dívka, které bylo 20 let, byla nejdílnější a její představy byly více reálné.

Jak už jsem uvedla výše, děti v tomto dětském domově jsou rozděleny do čtyř skupin, z nichž jedna je pro děti od patnácti let. Právě v této skupině jsem dotazník pokládala. Zde se děti intenzivněji připravují na budoucí život mimo dětský domov.

83,3 % dětí odpovídá na první otázku, co mají v plánu po dokončení školní docházky, že by si chtělo najít práci a „postavit se na vlastní nohy“. 16,7 % si není jisto,

zda vůbec dokončí školu a žádnou představu nemá. Na otázku kam by chtěly po odchodu z dětského domova jít, 33,3 % dětí odpovědělo, že neví, 50 % má v plánu vrátit se ke své rodině, ovšem vyvstává zde otázka jak je toto reálné, a 16,7 % dětí, tudíž jedno dítě by si chtělo najít dohromady s někým nájemné bydlení.

Jak se připravují na odchod z dětského domova, a v čem je dětský domov dobře připravil na budoucí život (odpovědi na tyto dvě otázky se do určité míry překrývaly) děti samotné hodnotí, že se tu dobře naučily hospodařit s penězi, prát, žehlit, uklízet, vařit, starat se o sebe. Hodnotí kladně také přípravu na základní styk s úřady a na rodinu. Tento názor má 100 % dětí, ať už píšou stručněji, nebo se více rozepisují. Myslím si, že toto všechno se je dětský domov doopravdy snaží naučit, ale otázkou je do jaké míry se to děti doopravdy naučí a jestli je to pro jejich budoucnost dostatečné. Ovšem 100 % dětí hodnotí tuto přípravu jako dostatečnou.

I přesto, že si děti myslí, že je dětský domov připravuje na budoucí život dobře, nemají konkrétní představy o tom, co chtějí v budoucnu dělat. Představy dětí o jejich budoucím životě jsou nejasné, všechny děti počítají s tím, že si budou hledat práci, některé očekávají, že se vrátí ke své rodině, některé od své rodiny neočekávají žádnou podporu.

Jak už jsem uvedla v minulém odstavci, děti si doopravdy myslí, že jsou na běžný život dobře připraveny, k jejich přípravě ze strany dětského domova neměly žádné výhrady. 50 % dětí by neměnilo vůbec nic v této přípravě. 50 % dětí mělo výhrady k chování některých vychovatelů nebo jiných pracovníků dětského domova a jejich přístupu k nim. Myslím, že jejich názor shrnula slečna L., když řekla, že „*naše výchovná skupina nás připravuje dobře. Přes finanční gramotnost, uklízení, vaření, atd. Změnila bych přístup některých vychovatelů. Někteří jsou ochotni se pro nás rozkrájet, pomáhají a radí nám. Někteří odsedí směnu a tím to hasne*“. Tímto svým názorem potvrzuje to, co píše Škoviera: „*Základní rovinou zde byl, je a bude vztah mezi dítětem a vychovatelem.*“ (Škoviera, 2007, s. 114)

To dítě, které mívá na základní škole horší prospěch, většinou navštěvuje po základní škole střední odborné učiliště, kde docházka trvá tři roky, takže školu dostuduje přibližně v osmnácti letech. V osmnácti letech, pokud tedy nepokračuje v dalším studiu, musí opustit dětský domov. Myslím si, že dítě v osmnácti letech není psychicky vyžralé na to, aby bylo schopno se o sebe doopravdy postarat.

Děti sice mají možnost jít do Domu na půl cesty, ale příliš o tuto formu pomoci

nejeví zájem a pokud nemají alespoň trochu podporu ze strany rodiny, jsou v budoucnosti ohrožené selháním v samostatném životě.

Co se týče možností, které děti mají, když musí odejít z Dětského domova Nová Ves u Chotěboře, tak jednou z možností, kterou mohou využít je cvičný byt, který tento DD vlastní. Tento byt se momentálně nevyužívá. Další možnost, kterou mohou využít, je, že vedení domova jim pomůže najít podnájem přímo s prací. Podle zákona č. 109/2002 Sb. *„se dítěti ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany poskytuje poradenská pomoc se zajištěním bydlení a práce, následující 2 roky po opuštění zařízení je dítěti zajišťována pomoc při řešení tíživých životních situací“*. (Zákon č. 109/2002 Sb., § 33) Dítěti, které odchází z dětského domova po dosažení 18 let věku, se poskytuje věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek v maximální hodnotě 15 000 Kč. (Zákon č. 109/2002 Sb.)

Poslední možnost, kterou dítě může využít, je Dům na půl cesty. Této problematice jsem se již v této práci věnovala. 100 % dětí mi v dotazníku odpovědělo, že slyšelo o Domech na půl cesty. Domy na půl cesty nejsou u těchto dětí ale příliš oblíbené. Z Dětského domova Nová Ves u Chotěboře děti odcházejí většinou do Domu na půl cesty Květná Zahrada. Pět dětí z šesti, tedy 83,3 %, mi odpovědělo, že by tam nikdy nešlo. Pouze jedna dívka, tedy 16,7 %, napsala, že tam půjde, ale jen v případě, že nebude mít jinou možnost. Děti se příliš nevyjádřily k tomu, co o Domech na půl cesty vědí a co si o nich myslí, 33,3 % dětí mi na tuto otázku vůbec neodpovědělo, jedno dítě, tedy 16,7 %, odpovědělo, že ho to vůbec nezajímá, jedna dívka, tedy 16,7 % napsala, svůj názor, že *„některé jsou lepší než jiné. Jsou takové, do kterých bych jistě jít nechtěla, ale jsou i takové, které by mi nevadily.“* A dvě děti tedy 33,3 % měly určité povědomí o tom, co se v Domech na půl cesty děje a k čemu jsou, ale přesto k nim neměly kladný vztah. Hlavní vychovatelka v tomto DD se zmínila o tom, že většina dětí, které jdou do Domu na půl cesty, stejně brzy odejdou pryč.

Všechny děti, tedy 100 % dětí, píše, že jsou v kontaktu se svojí rodinou. Jedna dívka pouze píše, že není v kontaktu s rodiči, ale s tetou a babičkou. Tato dívka od nich i očekává podporu, až bude z DD odcházet, od rodičů ne. Celkově od rodiny neočekávají podporu dvě děti, tedy 33,3 %. Čtyři děti ze strany rodiny očekávají podporu, tedy 66,6 %. Z těch dětí, co podporu očekávají, jedno neví jakou, tedy 25 % ze čtyř. Jedno dítě, tedy 25 %, na tuto otázku neodpovědělo. Dvě děti ze čtyř, tedy 50 %, očekávají, že u své rodiny budou bydlet.

Přijde mi zajímavé, že všechny děti jsou v kontaktu se svou rodinou, z poloviny by se dalo říct, že i velmi úzce. Otázkou je, zda děti od své rodiny neočekávají příliš, a zda potom nebudou zklamané.

4.1.1. Shrnutí

Uvědomuji si, že výsledky tohoto dotazníku jsou aplikovatelné pouze na tento dětský domov ze kterého děti pocházejí. Některé jejich názory mohou být ovlivněny ostatními dětmi ze skupinky, ale i názory a hodnotami jejich vychovatelů. Myslím si, že jejich negativní postoj vůči Domům na půl cesty pramení z toho, že děti z tohoto dětského domova většinou chodí do Domu na půl cesty Květná, který funguje formou statku. Myslím si, že pro děti není tato forma příliš atraktivní, protože mohou hodnotit a předpokládat, že budou žít ve městě, kde jim dovednost „práce na statku“ bude k ničemu. Musíme přihlídnout i k tomu, že děti bývají ještě v období adolescence, kdy mají jiné zájmy a představy o životě. V tomto případě by bylo dobré zamyslet se, jaká forma Domu na půl cesty by byla pro „městské“ děti nejvhodnější a dostatečně atraktivní, aby o ni měly zájem. Výsledek tohoto šetření mě trochu i překvapil, protože jsem očekávala větší zájem o Domy na půl cesty.

4.2. Případové studie

V části případových studií se zabývám životy tří dívek, které si prošly dětskými domovy. Jedna z těchto dívek v dětském domově stále ještě žije, dvě dívky již ne. Dvě dívky, které již nejsou v dětském domově byli, předtím než dosáhly věku 18 let, ve výchovném ústavu. Tyto tři dívky jsem si vybrala kvůli pestrosti jejich životů, zároveň lze najít v jejich osudech určité podobnosti, ke kterým se ovšem každá dívka postavila jinak. Kvůli diskrétnosti byla všechna původní jména pozměněna.

4.2.1. Kazuistika – Jolana, 20 let

Jolana žije od svých šestnácti let v Dětském domově Nová Ves u Chotěboře, v současné době stále žije v tomto dětském domově na základě dohody o dobrovolném pobytu nad 18 let.

Zdroj: Jolana, kurátor pro děti a mládež

Rodinná anamnéza

Jolana se narodila v červnu 1994, dvacetiosmileté Marcele a třicetičtyřletému Petrovi, který už měl z prvního manželství dvě dcery. Rodiče Jolany se vzali ve chvíli, když zjistili, že je Jolany matka těhotná, tedy asi půl roku předtím než se Jolana narodila. Když byl Jolaně rok, bydleli chvíli na Moravě u babičky, která byla po mozkové mrtvici, proto se o ni starali. V tu dobu se také narodil její mladší bratr. Když Jolaně bylo osm let, tak se starali chvíli o dědu, než zemřel. Otec měl celou dobu problémy s alkoholem. Rodiče Jolany se rozvedli, když jí bylo deset let, ale žili spolu i když byli rozvedení. Důvod rozvodu byl alkohol a agresivita otce. Rodina se často stěhovala, Jolana hodně měnila školy. Chvíli žili i v azylovém domě. Rodina měla finanční potíže, proto Jolana často nechodila do školy. Rodiče sice chodili do práce, ale peníze rychle „utrátili“. Také měli problémy s exekucí. Když bylo Jolaně třináct let, přestěhovali se na vesnici, kde žili asi tři roky. Vzhledem k dojíždění do školy a finanční tísní rodiny Jolana i její bratr zůstávali doma, když jim rodiče nedali peníze na autobus. Na vesnici často neměli elektřinu, někdy ani vodu a plyn. Z toho důvodu také často přespávali s bratrem u kamarádky. Když Jolaně bylo šestnáct let, přestěhovali se do Prahy, protože se o jejich situaci zajímal OSPOD. Jolana a její bratr často měnili školy a často do školy nechodili. V Praze rodiče nemohli sehnat práci. Jolaně narostl dluh na VZP (bylo jí téměř sedmnáct let), protože nebyla nahlášená ani do školy a ani na pracovním úřadě. Zhruba půl roku do školy nechodila. Rodiče na Jolanu „napsali auto“, na kterém také narostl dluh. Přes tehdy současného přítele získala kontakt na kurátora pro děti a mládež, byli domluvení, že si postupně bude odnášet věci a jednoho dne jí kurátor volal, aby se sbalila a odjela na úřad ve městě, kam předtím chodila do školy. Jolana byla dva až tři měsíce v Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (tzv. ZDVOP). Po dvou až tři měsících proběhl soud, kde se byla pouze její matka. Popřela téměř všechno a označila Jolanu za lhářku. Soud vydal nařízení o ústavní péči. Rodiče se Jolanu snažili kontaktovat, ale ta jim „zvedla“ telefon až po roce. Důvodem bylo, že jí předtím otec psal, že její babička je na tom zdravotně špatně. Od té doby jsou v kontaktu, v současnosti za nimi Jolana jezdí jednou až dvakrát do měsíce. S rodiči sice momentálně vychází, ale neočekává od nich žádnou podporu do budoucna.

Osobní anamnéza

Jolana je kuřačka a také pravidelně užívá marihuanu (tato informace pochází od kurátora, Jolana toto popírá), alkohol pije příležitostně. Během svého života se dostala do několika rizikových skupin svých vrstevníků. Přestože dva a půl roku chodila s klukem, který užíval pervitin, Jolana se k takovému rizikovému chování „nenechala strhnout“. Rozchod s dlouholetým přítelem byl způsobený i tím, že chtěl, aby odešla z dětského domova s tím, že se o ni postará, ale Jolana odmítla. Jolana častokrát měnila školy kvůli stěhování, přesto teď studuje již druhý učňovský obor, a to řeznictví. Vystudovaný má učňovský obor prodavačka. Jolana je bezproblémová dívka, která má relativně jasné a reálné představy o své budoucnosti. V současné době má přítele, se kterým je rok a půl.

Zdravotní anamnéza

Jolana je kuřačka a užívá marihuanu, zatím ale žádné zdravotní problémy nemá. Další zdravotní problémy také nejsou známy.

Současný stav a prognóza

V současné době Jolana žije v Dětském domově Nová Ves u Chotěboře, s rodiči je v kontaktu, občas k nim jezdí. Rok a půl má přítele. Do budoucna plánuje buď žít s přítelem nebo žít s někým v nájemném bydlení. Jolana studuje druhý učňovský obor, a to řeznictví. Myslím si, že Jolana má dobré předpoklady k dobrému zařazení do běžného života.

4.2.2. Kazuistika – Tereza, 18 let

Tereza se dostala do Dětského domova Počátky téměř ve čtrnáci letech, v roce 2012 se dostala do výchovného ústavu a jakmile jí bylo 18 let, z ústavu odešla. Nyní žije se svým přítelem, který ji sehnal práci.

Zdroj: Terezin spis z OSPODu, kurátor pro děti a mládež

Rodinná anamnéza

Tereza je romského původu, narodila se v červenci 1996 jako druhé dítě nesezdaným rodičům Janě a Markovi, kterým tehdy bylo 16 a 18 let. V době narození měla již téměř dvouletého bratra. Spis sourozenců byl založen již v době narození prvního dítěte

rodičů a to v roce 1994 v Jablonci. V roce 2004 byl spis předán do Hradce Králové, ale rodina již žila v Chotěboři, sem byl spis předán až v roce 2007. V průběhu celého jejího dětství se Terezy rodina mnohokrát stěhovala, úřady mnohdy ani „nestíhaly předávat spis“, nebo ani „nemohly rodinu najít“. V roce 2001 se narodil Tereze druhý bratr, v roce 2002 třetí a v roce 2005 čtvrtý. V tu dobu se Terezy rodiče rozešli, po rozchodu žili chvíli v Hradci Králové, v roce 2006 již byli v Chotěboři, ale hlášeni byli stále v Hradci Králové. Krátce po rozchodu se k sobě zase vrátili. Děti měly problémy ve škole, s rodiči se nepřipravovaly, chyběly jim pomůcky, měly hodně absencí a nebyly řádně omlouvány. Děti si dělaly, co chtěly, toulaly se, „chodily za školu“. Přesto byl Terezin prospěch docela dobrý. V tu dobu již rodinu prošetřoval OSPOD. Děti měly i zdravotní potíže, především Terezini mladší bratři. Celkově byly děti zanedbávány. Tereza chodila k doktorce bez doprovodu rodičů, nechodila na kontroly. Rodiče nespolupracovali ani se školou, ani s doktorkou, ani s OSPODem. Žili u dědečka – otec Terezina otce. V roce 2006 se Tereza se svým bratrem dostala k trestné činnosti, kdy s partou vyhrožovali dvěma dívkám, které okradli o čokoládu a pár korun. Vzhledem k nízkému věku všech dětí se toto dále neřešilo, Tereze bylo v té době jedenáct let. V roce 2007 se narodila Tereze sestra. Tereza často chodila „za školu“, kvůli tomu její rodiče měli navštívit pedagogicko psychologickou poradnu, kam ale nedorazili. Tereza byla několikrát přistihnuta při kouření. Kolem roku 2007 začala matka „hrát automaty a pít“, otec byl kvůli finanční tísní pracovně mimo domov. V roce 2008 se kvůli trestnému činu Tereze ukládá dohled probačního úředníka. V tu dobu její matka opustila otce, jeho otec (dědeček dětí u kterého bydleli) ji odvezl do Jablonce nad Nisou. Děti nechala v Chotěboři. Pro tři nejmladší děti si přijela babička (matka Tereziny matky). Terezina matka žila s otcem Terezina otce (tedy s dědečkem, se kterým rodina původně žila). V tu dobu se spekuluje o tom, že Terezina nejmladší sestra nemá stejného otce jako ostatní děti. Otec se kvůli odpojení vody a elektřiny odstěhoval s dětmi do Hradce Králové. Asi po měsíci se Tereziny rodiče opět dali dohromady, asi po dvou měsících se spolu stěhovali do Jablonce. Dědeček dětí tvrdí, že nejmladší dítě je jeho dcera, dále tvrdí, že rodiče se o děti špatně starají, což jak zjistili po kontrolách, byla pravda. Rodina má navíc finanční problémy, protože matka začala „hrát automaty“. Koncem roku 2008 jde nejstarší Terezin bratr do diagnostického ústavu. Matka je znovu těhotná a v roce 2009 se jí narodila další holčička. Ten rok se hodně stěhovali, rodina měla hodně problémů s bydlením a financemi. Děti byly zanedbané. Ještě před narozením Tereziny nejmladší sestry se začalo řešit nařízení ústavní výchovy pro všechny děti (kromě

té nenarozené). Dětem byla nařízena ústavní výchova v červnu 2010, Terezin nejstarší bratr nakonec skončil ve výchovném ústavu. V roce 2013 si její matka vzala jejího dědu, s tím Tereza nevychází, s rodinou je v kontaktu, ale matku kritizuje, za sourozenci jezdí, její otec je v současné době v Anglii.

Osobní anamnéza

Terezy chování bylo zpočátku v dětském domově bezproblémové, až když nastoupila na učiliště do Bystřice, začala mít vysoké absence ve škole, problémy ve škole. Také začala útkat z dětského domova. V roce 2012 se dostala do výchovného ústavu, protože kradla, tam měla pouze jeden útěk, jinak žádné problémy. Tereza vystudovala dvouletý obor pomocné a úklidové práce. Poté, co dosáhla 18 let věku, odešla se svým přítelem, kterému je padesát šest let, do Jindřichova Hradce, kde jí našel práci pokojské a pomocné kuchařky. Tereza je kuřačka.

Zdravotní anamnéza

V letech 2004, 2005 a 2006 v jarních a zimních měsících měla velké problémy se vši. V roce 2008 měla popáleninu na noze, která hnisala. Tereza netrpí žádnou chronickou nemocí. Další zdravotní problémy nejsou známy.

Současný stav a prognóza

V současné době Tereza žije se svým přítelem v Jindřichově Hradci, kde také pracuje. Přítel jí našel práci pokojské a pomocné kuchařky. S rodinou je v kontaktu, především se svými sourozenci. Myslím si, že Tereza se dobře zařadila do společnosti a vypadá to, že ani do budoucna nebude mít větší potíže.

4.2.3. Kazuistika – Gabriela, 21 let

Gabriela se dostala do dětského domova těsně před třináctými narozeninami. Poslední dva roky předtím než dosáhla 18 let věku, byla ve výchovném ústavu, v 18 letech odešla. Její ústavní péče byla v průběhu let několikrát zrušena a znovu obnovena. V současné době žije s kamarádkou v podnájmu a pracuje.

Zdroj: Gabrielin spis z OSPODu, kurátor pro děti a mládež

Rodinná anamnéza

Gabriela se narodila v srpnu 1993, její matce bylo v tu dobu 24 let. Gábina pochází z 11 dětí, její matka pochází ze 13 dětí. Zpočátku nebyl její otec uveden (později ano, v době narození Gábiny mu bylo 17 let). Matka byla svobodná a měla již dvě děti, nejstaršího syna, kterému v době narození Gábiny bylo pět let a dceru, které byly dva roky. Každé dítě měla s někým jiným. Gabriely spis byl v evidenci OSPOD již od narození, z opatrovnických důvodů byl stanoven dohled nad její výchovou. Její matka uvažovala o tom, že ji dá k osvojení páru, u kterého si původně myslela, že muž je Gabriely otcem. Gabriely matka s jejími mladšími sourozenci byli již dříve v šetření OSPOD. V době narození Gabriely žily u rodičů její matky, v průběhu deseti let změnili asi desetkrát bydliště, několikrát žili v azylovém domě. V roce 1997 se narodila Gabriely sestra, v roce 1999 bratr. V roce 2000 bylo Gabriele a několika dalším dětem odloženo oznámení přestupku, protože žádné z nich nedovršilo 15 let, Gabriele bylo v té době 7 let. V roce 2001 se Gabriele narodil bratr, který je v péči otce (otec je také jiný než u ostatních dětí). V roce 2002 byl nařízen dohled nad výchovou dětí. Děti mají hodně zameškaných hodin, péče o ně je slabá, matka nezvládá základní úklid, nácvik hygienických návyků u dětí, jsou špatně živeny, často nemají co jíst, chodí špinavé. Rodina se často stěhuje a děti mění často školy. Děti se samy do školy nepřipravují a matka se s nimi také nepřipravuje, matka se školou nespolupracuje. Gábina je ve škole problémová, lže, žaluje na ostatní, vyvolává hádky a není oblíbená. V září 2002 podal OSPOD návrh na zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy u Gabriely a jejích sourozenců. Poté se matka odtěhovala s dětmi ke své sestře, kde byly dobré podmínky, takže byl nad dětmi pouze stanoven dohled. V roce 2003 se Gabriele narodila další sestra. V listopadu 2004 se odstěhovali od matčiny sestry, znovu měnili bydliště. V roce 2005 se Gabriele narodila další sestra. V květnu 2006 matka oznámila na OSPOD, že nemá možnost bydlení a odvezla děti ke své sestře, následně se sestrou i OSPODem přerušila kontakt. V roce 2007 - 2008 byly děti několikrát vráceny matce, ale znovu odebrány. Gábina je v kontaktu se svými sourozenci. Její tři sourozenci jsou v současné době v pěstounské péči. S matkou kontakt neudržuje, otec je v Anglii a s tím občas v kontaktu je.

Osobní anamnéza

Od července 2006 byly děti umístěny do Dětského domova Nová Ves u Chotěboře. Gabriela nechtěla být v dětském domově, proto začala „dělat problémy“, nerespektovala

pravidla a ke stejnému chování „strhla“ i své kamarády, které si tam našla. Všichni pak „bojkotovali“ požadavky vychovatelů. Z toho důvodu byla umístěna do Diagnostického ústavu Homole, kde první dva týdny pokračovala ve stejném chování, ale po domluvě se její chování změnilo. V roce 2007 Gábina a její kamarádka ukradly 70 000 Kč, v té době jí bylo 14 let. V roce 2008 byla Gabriela u soudu kvůli krádeži, dostala pouze podmíněčný trest. Od roku 2009 do 2010 byla Gábina v Dětském domově se školou Sedlec Prčice, a od roku 2010 do 18 let věku (tedy do roku 2012) byla ve Výchovném ústavě Počátky u Pelhřimova, odtud několikrát utekla. V roce 2010 byla před soudem kvůli křivému obvinění v souvislosti s drogami. Označila dealera, to poté odvolala (ale lživě odvolala), dostala podmínku. Gabriela je kuřačka. Od patnácti nebo šestnácti let má problémy s pervitinem. Po odchodu z výchovného ústavu se zaevidovala na úřad práce, ale kvůli nedostatku peněz na drogy začala „šlapat“. Gabriela chodila na rodinnou školu, tu nedodělala, takže má pouze základní vzdělání. Kvůli drogám chodila se dvěma „vařiči“, aby měla pervitin zadarmo. (Gabriely matka užívá pervitin příležitostně také.) V roce 2012 s kamarádkou kradla vloupáním, dostala podmínku. V roce 2012 Gábinu jeden muž převezl do Německa, kde ji prodal Turkům. Gabriela se dostala k telefonu a volala kurátorovi pro děti a mládež. Nakonec se jí povedlo utéct přes hranice a dostat se domů. Poté žila chvíli v Příbyslavi s kamarádkou a pracovala. V roce 2013 znovu „spadla do perníku“, žila s dealerem, toho v prosinci 2014 policisté „sebrali za vaření“. Od té doby je Gábina v Humpolci, kde žije s kamarádkou a pracuje. V současné době příležitostně užívá pervitin. Od té doby, co začala žít s dealerem, tak přestala s prostitucí.

Zdravotní anamnéza

Po narození měla 2500g, 49cm, prodělala běžné dětské choroby, má zvětšené mandle. Do budoucna lze očekávat problémy kvůli užívání drog. Jiné zdravotní problémy nejsou známy.

Současný stav a prognóza

V současné době Gabriela žije v Humpolci, kde žije s kamarádkou a pracuje. Příležitostně užívá pervitin a od té doby, co začala žít s přítelem, kterého v prosinci „sebrali za vaření pervitinu“, přestala s prostitucí. S matkou v kontaktu není, pouze se sourozenci a občas s otcem. Myslím si, že Gabriela má nyní pouze „světlejší chvílku“ a je vysoce pravděpodobné, že dlouhodobě bude mít problém se zařazením se do společnosti. Velkým

problémem je užívání pervitinu. Myslím si, že je jen otázkou času, kdy „do toho znovu spadne“. Je pravděpodobné, že kvůli penězům na drogy znovu začne „šlapat“.

4.2.4. Zhodnocení a porovnání případových studií

Všechny dívky, jejichž životy jsem se zabývala měly podobný osud v tom, že byly zanedbávané rodiči, rodina měla finanční problémy a problémy s bydlením, roli také hrál alkoholismus nebo závislost na automatech, závislost na pervitinu. Rodina se o ně nedokázala nebo spíše nechtěla starat.

Přijde mi zajímavé, že Jolana, která se prakticky nechala umístit do dětského domova „ze svého popudu“, během svého života se dostala do styku s rizikovou skupinou lidí – a to partou svých vrstevníků a bývalým přítelem, se tomuto rizikovému chování dokázala relativně vyhnout. Narozdíl od Terezy a Gabriely nikdy nekradla. Tvrdé drogy také neužívala. U Jolany je znát její zájem o vlastní osud, který už jako adolescent „vzala do svých rukou“, když odešla od rodičů do ZDVOPu a následně do dětského domova. Je vidět její práce na sobě samé. Myslím si, že je vysoce pravděpodobné, že Jolana ani v budoucím životě, kdy odejde z dětského domova, nebude mít větší problémy se zařazením do společnosti. Jolana má i výhodu v tom, že není manipulovatelná a stojí si za svým názorem, ví, co je pro ní dobré a za tím jde. Myslím si, že v tomto případě ani nemusíme spekulovat o tom, zda dětský domov správně plní svoji funkci a zda je vhodnější než původní rodina, vzhledem k tomu, že sama Jolana si přála v dětském domově žít a ten jí pomohl v tom, aby mohla studovat a poskytl jí zázemí, které v rodině postrádala.

V Terezině případě rodiče sice měli relativně dobrý vztah se svými dětmi, přesto se o ně nedokázali starat, Terezy mladší sourozenci měli velké zdravotní potíže, komunikace mezi rodiči a OSPODem, školou a dětskou doktorkou vážla. Od té doby, co si Terezy matka vzala dědu je situace podstatně lepší, přesto s ní Tereza nemá dobrý vztah. Myslím si, že Tereza se hodně „srovnala“ díky svému příteli, přesto takový věkový rozdíl není obvyklý, nejspíše je pro ni určitou náhradou rodičů. Myslím si, že dokud Tereza bude s tímto mužem, je pravděpodobné, že se do společnosti zařadí dobře. Otázkou je zda pro tak mladou dívku je vhodný a zdravý vztah s mužem, který by mohl být jejím dědečkem. Když se podíváme na Terezinu matku, tak uvidíme, že i ona má sklon vyhledávat starší muže (viz. manželství s dědou), může tedy jít o určitý specifický rys, který ženy v této rodině mají, určitá potřeba mít někoho, kdo by je vedl, rozhodoval za ně a byl jim „rodičem“. Myslím si, že i v případě Terezy, byl dětský domov vhodnou variantou.

Případ Gábiny je nejkomplikovanější. V Gábiny rodině měla matka se staršími dětmi bližší vztahy, nejspíš proto jí děti byly navracovány zpět a pro problémy znovu odebírány. Děti na své matce hodně lpěly a byly „světlejší chvíle“, kdy to se jejich rodinou „vypadalo lépe“. Připadá mi, že i Gábiny život je a bude „jako na houpačce“, období klidu, kdy pracuje a žije „normálně“ se střídají s obdobími „perníku a šlapání“. V tuto chvíli Gábina žije čtyři měsíce běžným životem, ale v její minulosti tento stav nikdy netrval déle než půl roku. Myslím si, že Gabriela se nikdy nezařadí do společnosti, za prvé kvůli její závislosti na pervitinu, která se bude stále „vracet“, za druhé proto, že nemá žádné zázemí, ani nikoho, kdo by ji podpořil. Od malička viděla ve své rodině určitou normu chování, nedivila bych se, kdyby k pervitinu poprvé přišla skrze svoji matku. Matku za její chování sice kritizuje, přesto je pravděpodobné, že bude v budoucnu žít podobný život jako ona. Naštěstí Gábina zatím nemá žádné dítě, myslím si, že kdyby v brzké budoucnosti měla, je tu vysoké riziko stejných problémů jaké byly v jejím dětství. Znovu se tedy ptám, byl dětský domov vhodnou variantou pro Gábinu, i přesto, že to vypadá, že se nedokáže do společnosti vhodným způsobem zařadit? A potřetí odpovídám ano. Myslím si, že v její rodině se vyskytovalo tak vysoké rizikové chování, že by pro ni bylo vhodnější, kdyby v dětském domově byla od útlejšího věku, a že tento případ se zpočátku trochu podcenil.

Žádná z těchto dívek nevyužila možnosti jít do Domu na půl cesty a velmi často se stává, že jakmile děti dosáhnou plnoletosti, mívají tendenci opustit ústavní zařízení, protože už v něm byli dlouho a nechtějí se již podřizovat dalšímu řádu, často chtějí mít „volnost“ a nedokáží si představit, co všechno to obnáší.

Závěr

V bakalářské práci jsem se zabývala problematikou dětských domovů a odchodem dětí z nich. Dále také obdobím adolescence, kterým děti prochází ve chvíli, kdy se připravují na odchod z dětského domova nebo již z dětského domova odcházejí. Dále se tato práce zabývala Domy na půl cesty, do kterých děti z dětských domovů mají možnost odejít.

Závěrem bych chtěla zmínit několik skutečností, které mě během tvorby této práce zaujaly.

Za prvé jsem si povšimla určité rivality, která panuje mezi Domy na půl cesty a dětskými domovy. Nechtějí spolu příliš spolupracovat a vzájemně si poskytovat potřebné materiály. Myslím si, že toto je na škodu především dětem a mladým lidem, pro které jsou tyto dvě instituce vytvořeny. Větší spolupráce by mohla pomoci k lepším výsledkům, což by mělo být cílem jak dětských domovů, tak Domů na půl cesty.

Za druhé pokládám otázku, zda Domy na půl cesty doopravdy kvalitně poskytují své služby a mladému člověku něco užitečného „dají“ a zda nejsou jen určitým druhem adolescentního psychosociálního moratoria, kdy dospívající oddaluje svou zodpovědnost vůči svému životu, v Domě na půl cesty pouze „přežívá“ a „zabíjí“ zde přibližně jeden rok svého života. Zároveň na tuto otázku odpovídám, že si myslím, že Domy na půl cesty toto ne pokaždé mohou ovlivnit, protože hodně záleží na individuálním uživateli, který se tam dostane a jeho přístupu. Naopak to pro některé mladé lidi může být vhodná forma přechodu mezi dětským domovem a běžným životem. Čas, který tam stráví, může být nápomocný k nalezení vlastní identity a své role ve společnosti.

Za třetí jak jsem již jednou zmínila v této práci – myslím si, že je hodně důležitá forma, jakou je Dům na půl cesty veden. Ta může být rozhodující pro to, zda o Dům na půl cesty dospívající z Dětského domova mají či nemají zájem. Forma „statku“ v Domu na půl cesty Květná se nezdá být příliš „lákavá“ pro „městské“ děti. Na druhou stranu mohou být naopak děti, které by o tuto formu zájem měly, potom by podle mého názoru, pokud to půjde, měly dostat na výběr, kam by mohly jít.

Za čtvrté jsem si povšimla, že děti, i přesto, že vyrostly v dětském domově, jsou velkou měrou ovlivňovány svojí původní rodinou. Na jednu stranu, čím je bližší vztah dítěte k problémové rodině, tím spíše se dítě nechá „strhnout“ k rizikovému chování. Toto platí především u dětí, které se do dětského domova dostaly spíše až v pozdějším věku. V tom případě rodina, než aby pomohla dítěti zařadit se do společnosti, naopak dítěti situaci

stěžuje.

Dětské domovy se snaží připravit děti na samostatný život, aby se v něm mohly dále uplatnit, např. formou cvičných bytů. Domy na půl cesty by měly dětem rovněž usnadnit budoucí životní uplatnění a začlenění do společnosti. Proto je škoda, že děti samy nejeví o tuto možnost předpokládaný zájem. A jak vyplývá z kazuistik, je další optimální životní uplatnění dětí z dětského domova ne zcela snadné a nepodaří se vždy všem.

V úvodu jsem psala, že cílem mé práce je zmapovat problematiku odchodu dítěte z dětského domova a s tím spojenou přípravu na samostatný život a také problematiku Domů na půl cesty, do kterých děti mají možnost jít po ukončení pobytu v dětském domově. Myslím si, že cíl se mi povedlo splnit. Vzhledem k tomu, že se jedná o dotazníkové šetření pouze z jednoho dětského domova, není možné výsledky zevšeobecňovat. Ovšem získané podklady jsou zajímavé a stály by za další pozornost a podrobnější rozpracování.

Seznam použité literatury

Prameny:

Bible. Písmo Svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. Praha: Česká Katolická charita, 1985, 1146 s. ISBN neuvedeno

BINAROVÁ, Ivana. HOLÁSKOVÁ, Kamila. PETROVÁ, Alena. PLEVOVÁ, Irena. PUGNEROVÁ, Michaela. ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie.* Dotisk 2. nezměněné vydání. Olomouc: vydavatelství neuvedeno, 2005, 171 s. ISBN 80-244-0629-2

BITTNER, Petr. HAVIGEROVÁ, Jana. JANIŠOVÁ, Ivana. LANGHANSOVÁ, Hana. *Děti z ústavů! Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte.* Město vydání neuvedeno: Liga lidských práv, 2007, 72 s. ISBN 978-80-903473-4-2

BUŠINOVÁ, Pavlína. *Problematické aspekty ústavní výchovy.* Brno: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2011, 42 s. Bakalářská práce.

JANSOVÁ, Michaela. *Integrace mladistvých z dětských domovů do společnosti v Pardubickém kraji.* Pardubice: Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2009, 72 s. Bakalářská práce.

KLIMEŠ, Jeroným. *Budování identity dítěte.* Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008, 48 s. ISBN neuvedeno

KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě-rodina-instituce aneb jak neztratit budoucnost.* 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011, 117 s. ISBN 978-80-7464-017-9

LANGMEIER, Josef. MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství.* 3. doplněné vydání. Praha: Avicenum, 1974, 397 s. ISBN 735-21-08/20

MACEK, Petr. *Adolescence. Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících.* 1. vydání. Praha: Portál, 1999, 208 s. ISBN 80-7178-348-X

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují.* 3. vydání. Praha: Portál, 2003, 108 s. ISBN 80-7178-853-8

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999, 183 s. ISBN 80-7178-304-8

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem. Vývojová psychologie*. 2. přepracované vydání. Praha: Portál, 2006, 390 s. ISBN 80-7367-124-7

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007, 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. 1. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012, 181 s. ISBN 978-80-87455-14-2

VAŠUTOVÁ, Maria. *Pedagogické a psychologické problémy v dětství a dospívání*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2005, 280 s. ISBN 80-7042-691-8

Zákony a vyhlášky:

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

Zákon č. 333/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb.

Internetové zdroje:

<http://www.ddnv.cz/>

<http://www.ddnv.cz/dokumenty/>

<http://www.ddnv.cz/soubory/organiza%C4%8Dn%C3%AD%20struktura%202013%20-%202014.pdf>

<http://www.kvetnazahrada.cz/dum-na-pul-cesty/>

<http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/attachment-o-dulezitosti-citoveho-pouta-v-zivote-o-jeho-poruchach-a-leceni-89.html>

sur.cz/downloads/Studijni_texty_1_Attachment.doc

Summary

As I mentioned at the beginning of this thesis: every child has the right to appropriate education so that in future they can be integrated without difficulty into society without any difficulty. This bachelor thesis deals with issue of the children leaving from the orphanages and their social inclusion.

The first chapter deals with orphanages, their history and legal base. More closely I focus on the theory of the psychical deprivation in childhood and attachment theory. Both of them are closely related with the stay in orphanages. Furthermore, this chapter deals with division the orphanage into two types - „boarding“ and „family“. And then this chapter deals with how the orphanages work, focusing on concrete orphanage - Orphanage Nová Ves near Chotěboř.

The second chapter deals with Halfway houses, their legal base, their mission and principles. Furthermore, this chapter deals with targets, which Halfway houses have. This targets are to become independent and acquirement to achieve new skills and abilities. In this chapter you can find whom these services and basic activities of Halfway houses are provided to.

The third chapter deals with psychical development of the child during adolescence. Period of adolescence is the time when the child from the orphanage is intensively preparing for his/her departure. Often child leaves the orphanage during his/her adolescence. Here you can find cognitive development, emotional development and physical changes in connection with the perception of themselves. In this chapter, I'm closely focus on the socialization of young people, I concentrate on his/her family, parents and siblings, school and teachers, peers – classmates, friends and first love relationships. In this chapter are also included moral norms and values that adolescent creates and also I deal with the search for his/her identity.

The last – fourth chapter is practical part, which is divided into two parts. These two parts are summary of the questionnaire and three case studies. The questionnaire was filled by children from Orphanage Nová Ves u Chotěboře. It is focused on preparing them for the future, their expectations and wishes, their perceptions of these problems. Three case studies are about three young women who lived in orphanages. I show on these case studies their hard lifes, their reactions to similar situations and how they live just now. At the end of this chapter is the summary of these three case studies.

Přílohy

Příloha I. - dotazník

Pohlaví: muž – žena

Věk:

- 1) Co máš v plánu dělat až dokončíš SŠ, SOU a budeš muset odejít z Dětského domova?
- 2) Kam bys chtěl/chtěla jít?
- 3) Jak se připravuješ na odchod z Dětského domova?
- 4) V čem tě v Dětském domově dobře připravili na budoucí život?
- 5) Zdá se ti tato příprava dostatečná?
- 6) Co bys chtěl /chtěla v této přípravě v Dětském domově změnit?
- 7) Slyšel/slyšela jsi o Domech na půl cesty?
- 8) Chtěl/chtěla bys tam jít?
- 9) Co o nich víš a co si o nich myslíš?
- 10) Jsi v kontaktu se svojí biologickou rodinou?
- 11) Myslíš si, že bys od své rodiny měl/měla nějakou podporu, až odsud budeš odcházet?
- 12) Pokud ano, tak jakou podporu?

Příloha II. - Přepis úryvku z Vnitřního řádu Dětského domova Nová Ves u Chotěboře

5.2 Povinnosti dítěte

Dítě s nařízenou ústavní výchovou má povinnost:

- a) dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců zařízení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku, v prostorách zařízení a v osobních věcech udržovat pořádek a čistotu a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu zařízení,
- b) dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví, s nimiž bylo řádně seznámeno,
- c) poskytnout na výzvu ředitele doklady o svých příjmech,
- d) předat do úschovy na výzvu ředitele předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost; doba úschovy těchto předmětů nesmí přesáhnout dobu pobytu dítěte v zařízení a při jeho ukončení musí být tyto předměty dítěti nebo osobě odpovědné za výchovu vydány,
- e) podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření, zda není ovlivněno alkoholem nebo jinou návykovou látkou. Je-li pro vyšetření třeba odebrat krev, je dítě povinno strpět, aby mu lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev, pokud to není spojeno s nebezpečím pro jeho zdraví.

5.3 Opatření ve výchově

- 1) Za prokázané porušení povinností vymezených tímto zákonem může být dítěti:
 - a) odňata výhoda udělena podle odstavce 3,
 - b) sníženo kapesné v rozsahu stanovené tímto zákonem,
 - c) s nařízenou ústavní výchovou omezeno nebo zakázáno trávení volného času mimo zařízení v rozsahu stanovené vnitřním řádem,
 - d) odňata možnost účastnit se atraktivní činnosti či akce,
 - e) s nařízenou ústavní výchovou zakázány návštěvy, s výjimkou návštěv osob

odpovědných za výchovu, osob blízkých a oprávněných zaměstnanců orgánů sociálně-právní ochrany dětí, a to na dobu nejdéle 30 dnů v období následujících 3 měsíců.

2) Opatření podle odstavce 1 lze ukládat podmíněně se zkušební dobou až na 3 měsíce

3) Za příkladné úsilí a výsledky při plnění povinností nebo za příkladný čin může být dítěti:

a) prominuto předchozí opatření podle odstavce 1,

b) udělena věcná nebo finanční odměna,

c) zvýšeno kapesné v rozsahu stanoveném tímto zákonem,

d) povolena mimořádná návštěva kulturního zařízení, mimořádná vycházka, mimořádná návštěva nebo přiznaná jiná osobní výhoda.

5.5 Organizace dne (pracovní dny, volné dny)

Režim dne: pro hlavní budovu (pro děti do 16-ti let)

Ve všední dny ve školním roce:

Budíček 5.30 hod. pro děti dojíždějící do učilišť dle odjezdu

Snídaně 5.50 hod., 6.45 hod., 7.00 hod.

Oběd 12.00 hod. později dle příjezdů dětí ze škol

Svačina 14.30 hod. později dle příjezdů dětí ze škol

Večeře 18.00 hod.

Večeře II. 19.30 hod. je určena pro děti nad 15 let

Ukládání ke spánku 20.30 hod. - kontrola úklidu, prádla – příprava na druhý den, hlášení nemocných, požadavky na druhý den.

Večerka 21.00 hod.

V sobotu, v neděli, o prázdninách a ve dnech svátečních:

Budíček 8.00 hod.

Snídaně 8.30 hod.

Oběd	11.30 hod.	
Svačina	15.00 hod.	
Večeře	18.00 hod.	vaření v kuchyňkách – jednoduchá jídla
Večeře II.	19.45 hod.	je určena pro děti nad 15 let

Ukládání ke spánku ve 20.00 hod. - lze prodloužit s ohledem na věk a jejich chování.

- Do svačiny s pomocnou vychovatelkou, případně se zahradníkem se provádí pracovní výchova. Pobyť venku.
- Po svačině je příprava na vyučování, dále jen výchova, kterou si připraví vychovatel, zábavná činnost, relaxace, pobyt venku, osobní volno.
- Po večeři – osobní volno, rodinná výchova nebo pracovní výchova – úklid, osobní hygiena, příprava prádla na druhý den.
- V sobotu, v neděli – pracovní výchova: generální úklid rodin. skupiny povlékání, vaření jednoduchých jídel.

5.6.3.1 Osobní volno

Osobní volno pro duševní relaxaci dětí uděluje vychovatel pravidelně každý den v délce nejméně 1 hodiny. Děti v době osobního volna provádějí činnosti dle vlastního zájmu (čtení knih, psaní dopisů, společenské hry, návštěvy v pokoji kamaráda, poslech hudby, hry s počítačem, apod.) Nejvhodnější doba pro osobní volno dětí je po napsání úkolů nebo po večeři, ale vychovatel ho může udělit i v jinou dobu. Pouze dětem starším 7 let je možno udělit osobní volno mimo zařízení, po souhlasu vychovatele.

5.6.3.2 Vycházky

Na vycházku má dítě starší 7 let právo podle § 20 odst. 1, písm. p., ale musí se vždy domluvit s vychovatelem na délce a místě vycházky.

- dětem do 7 let nelze vycházku povolit
- děti od 7 do 12 let mohou na samostatnou vycházku do obce Nová Ves u Chotěboře takto: Po – Ne: 16.00 – 18.00 h.
- děti od 12 do 15 let, navštěvující povinnou školní docházku mohou na vycházku takto: Po – Čt: 16.00 – 18.00 h. Pá – Ne: v průběhu celého dne, nejpozději však do

18.00 h.

- děti od 15 do 18 let po ukončení povinné školní docházky mohou o vycházku požádat vychovatele takto: Po – Čt: 16.00 – 20.00 h. Pá – Ne: v pátek po návratu ze školy, nejdéle však do 20.00 h. Ale záleží na domluvě s vychovatelem, v sobotu po dohodě s vychovatelem v průběhu celého dne, nejdéle však do 20.00 h., ale záleží na dohodě s vychovatelem
- děti starší 18 let – neomezeně – dítě se vždy domluví s vychovatelem a z důvodu bezpečnosti nahlásí, kam jde

Večerní vycházku povoluje dětem, které mají ukončenou povinnou školní docházku, vychovatel.

Taneční zábavy mohou navštěvovat děti až po ukončení povinné školní docházky. Návrat z diskotéky a taneční zábavy dle svozu. Před odchodem na taneční zábavu má vychovatel povinnost poučit dítě o zákazu požívání alkoholických nápojů, drog a připomenout nebezpečí přenosných chorob. Při návratu má právo vychovatel zkontrolovat zda je dítě v pořádku a v případě zjištění nedostatků má právo použít detekční trubičku a okamžitě informovat ředitelku DD.

- Je zakázáno kouření všem osobám mladším 18 let v DD i mimo objekt DD.
- Osoby starší 18 let nemohou kouřit v DD.
- Zákaz se též vztahuje na nákup cigaret.

5.6.3.3 Sledování televize

Sledování televize v pracovní dny:

Ve všední dny je povoleno sledování televize od 18.00 – 21.00 h. Vychovatel má možnost pustit televizi dříve jen tehdy, pokud televizní program odpovídá věku dítěte (např. přírodovědný film). Musí být ovšem po přípravě na vyučování. Pokud probíhá příprava na vyučování, musí být v rodinné skupině klid, aby se učící děti mohly soustředit na učení.

Sledování televize v pátek, sobotu, volní dny svátky: večerní programy

- první film – děti s povinnou školní docházkou
- druhý film – děti po ukončení povinné školní docházky

Děti starší 18 let (na dohodu) mohou neomezeně, po dohodě s noční vychovatelkou. Musí

však všechny děti dodržet 8 hodin spánku.

Pokyny pro sledování televize platí i pro sledování videa a počítače.

Sledování televize, počítače, videa – mimo určenou dobu je za odměnu podle zásluh dítěte. Povoluje pouze vychovatel a oznámí čas a program nočnímu vychovateli. Ten zodpovídá za dodržení pokynů. Pokud se dítě při sledování večerního programu nechová jak má má noční vychovatel právo dítě uložit ke spánku a nahlásí přestupek vychovateli, který odměnu povolil.

5.6.5 Spoluspráva dětí

V DD funguje spoluspráva dětí, která spolupracuje s vedením DD. Na první komunitě v září jsou zvoleni zástupci z každé rodinné skupiny.

Děti každé rodinné skupiny:

- spolupracují s vychovateli na přípravě týdenního plánu činnosti, podávají návrhy a konzultují je s vychovateli, plán vychází z potřeb a přání dětí a provozu zařízení
- společně s vychovateli sestavují plán služeb, hodnotí končící službu a vyjadřují se k návrhu
- společně s vychovateli řeší děti nutné nákupy ošacení, školních pomůcek, atd.

Jedenkrát měsíčně probíhají informativní schůzky, kterých se účastní všechny děti zařízení, ředitel, zástupce ředitele a vychovatelé:

- děti jsou informovány o činnosti zařízení na následující období
- ředitel dle informací vychovatelů hodnotí chování dětí v uplynulém měsíci, oznamuje opatření ve výchově, popřípadě odměňuje děti za příkladné chování a činy
- dětem je dán prostor k vyjádření se k činnosti i k opatření ve výchově

5.6.6 Smluvní pobyt zletilých nezaopatřených osob v zařízení

Smluvní pobyt zletilých nezaopatřených osob v zařízení se řídí zákonem č. 333/2012 Sb. § 24, odst. 4:

- ředitel zařízení může uzavřít smlouvu o prodlouženém pobytu v zařízení podle § 2 odst. 6 s nezaopatřenou zletilou osobou po ukončení její ústavní výchovy,

připravuje-li se tato osoba soustavně na budoucí povolání i po dosažení zletilosti, a to na základě vlastní žádosti a pokud nebude překročena výše povoleného počtu dětí ve školském rejstříku

- zařízení může poskytovat plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní výchovy, připravující se na budoucí povolání nejdéle však do věku 26 let, a to za podmínek sjednaných ve smlouvě mezi nezaopatřenou osobou a zařízením.